

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

XII.

Илази половином свакога мјесеца у свескама до 3 табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње ф. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

VII.

СПОМОЋНО УПУСТВО

NACIONALNA
нашим свештеницима при обављању исповиједи
BIBLIOTEKA

CRNE GORE
СРПСКЕ ЦРКВЕ
У ЦРНОЈ ГОРИ

(Н а с т а в а к.)
CRNOJEVIĆ

ТРЕЋИ ДИО.

1. У које смо вријеме дужни приступити на исповијед?

Древни Хришћани у прва времена хришћанства причешћивали су се сваке недјеље, по како се послије хришћанство умножило, свештеници нијесу могли доспјети, да то тако сваке седмице обављају; зато је послије одређено, да се то чини у четворо годишњијех поста.

По уставу, дакле, свете цркве ваљало би да се исповиједамо и причестимо у све четворо постију, али неизоставно једанпут у години, и то у велике часне пости.

Но поред свега тога што је црквеном практиком у питању исповиједи овакви ред готово свуда уобичајен,

али опет исповијед нема тако одређенога рока. Према томе исповијед може се обавити у свако доба и вријеме.

Ево како о времену исповиједи пишу зналци црквенога устава, и мишљења некијех ми ћемо овдје привести: „И ако је правилима прописато, да се у четворо постију исповиједамо, али поред свега тога опет онај, који пане у који тежи гријех, не би имао очекивати, да се исповиједа у прописато за то вријеме, него чим би у гријех пануо дужан би био, да се одмах обрати Богу за опроштење, које може добити у исповиједи... Св. Златоусти у 22. правоучењу на посланицу к Јеврејима говори: одлагати исповијед бива страх и невоља; а неодлагати тврдо је спасење и спокојство.“¹⁾

„Како свештеници тако и свјетовњаци дужни су приступити на годишњу исповијед. По постојећима наредбама свештенослужитељи обавезни су, да се исповиједају код одређенога за то општега духовника, и то најмање четири пута у години, за које је најудобније вријеме св. четрдесница, и другијех троје поста: петровски, успенски и божићни... А мирјани најмање једанпут у години дужни су се исповиједати и причестити.“²⁾

„Исповијед може се обавити у свако доба: духовни пастир дужан је бити готов у свако вријеме, да на исповијед прими свакога хришћанина, који приступа са памјером да се од гријеха очисти. У светој православној цркви најудесније је вријеме за исповијед св. четрдесница и други пости.

Свештеник је дужан народ исповиједати у цркви, а према нужди и потреби могао би и у дому, или на другоме којему мјесту, гдје би то било пристојно.“³⁾

„Који епископ или презвитер не прими, него одбије онога, који се обраћа од гријеха, нека се свргне; јер

¹⁾ Књига о должностяхъ пресвитеровъ приходскихъ, стр. 126.

²⁾ Практическое руковод. для священослужителей. Соч. Нечаева, стр. 183. С.-Петербургъ 1893 год.

³⁾ Практич. руковод. при отправлении приходск. требъ священ. Сильченкова, стр. 34. Воронежъ 1888 год.

тијем жалости Христа, који каже: радост бива на небу за једнога грјешника, који се каје.“⁴⁾

„Ради спасења хришћана, који послѣје крштења у грѣх пану, Господ је установио свету тајну покајања — исповијед. — Бог нас трпи, желећи да нико од нас не погине, но да би се сви покајали (2. Петрѣ 3, 9.) О како је велико милосрђе Божије! Човјек се може крстити само једном, а покајати се може не само једанпут на годину, него свакога мјесеца и сваке седмице. И тако нигда нам се не одриче опроштење грѣхова по ономе, што је сам Господ заповиједао, да ће нам се опраштати грѣхови: до седамдесетъ кратъ седмицею (Мат. 18, 22).

Оваквијем начином цѣо живот наш од крштења, па до гроба ваља да нам буде непрекиднијем подвигом и настојањем над самијем собом у покајању и поправљању.“⁵⁾

„Грѣх је душевна болест. Он је тако тежак души, као што је тјелесна болест тежка тијелу. Као што је човјеку лакше кад се што прије излѣчи од тјелесне болести, тако је исто и души лакше, кад се што прије ослободи од душевне немоћи — грѣха. — По томе, што човјек чешће збаца са себе тежину грѣха — исповијешћу — тијем олакшава души својој, и тијем може више учинити добра и заслужити вјечно спасење. Обично код нас света тајна покајања саједињава се са светом тајном причешћа. Најприје се исповиједа, па се послѣје причести.

Народ се обично исповиједа и причешћује у часни велики пост. Но као што је више казато, за душу било би много боље, кад би човјек на исповијед и причешће приступао што чешће. Не учини ли то хришћанин у

⁴⁾ Зборник правила. Превод архиман. Никодима Милаша. Апостол пр. 52. стр. 5. Задар, 1884 год.

⁵⁾ Обясненіе св. таинствъ священника Льва Марсельскаго, стр. 25. С.-Петербургъ 1892 год.

четворо поста преко године, то неизоставно дужан је учинити једанпут у години, и то у велике пости. Без тога душа би његова остала оптерећена гријехом. Без чешће исповиједи, добро сјеме у души (разумјева се добродушије) могло би угинути. Кад на пр. неку гвоздену ствар за дуго оставимо, да је не очистимо, она ће потамњети и зарђати. Послије вама треба доста труда уложити, да се очисти и да се доведе до онога стања, у коме се прије налазила.

Слично томе може бити и с душом нашом, ако је не би за дуже времена очишћавали покајањем — исповијешћу.“⁶⁾

„Обично вријеме одређено је за исповијед у четири годишња поста. Али овијем не забрањује се свјетовњацима да се могу исповиједати и у вријеме, кад је мрс дозвољен, т. ј. у мрсне дане. Они се по правилу могу у свако вријеме примити на исповијед и Св. Причешће; јер свако вријеме може, **ВИБИТРЕБА** кад је удесно за лијечење гријехом обољеле **ДУШЕ ЛУДСКЕ. ДУРДЕ**

Но у које било вријеме, **СРНОЛЕВИС** да по важели исповиједати се за учињене своје гријехове и причестити се, сваки је обвезан предходно седам дана за то да се спреми постом и молитвом, уздржавајући се за то вријеме и од супрушке постеље. Овакво приуготовљавање расположи душу покајаникову, да по могућству достојније може приступити ка тима св. тајнама.

У случају потребе ово спремање за исповијед и св. причешће по нужди може бити скраћено: на три, на два па и на један дан.“⁷⁾

„По закону исповиједамо се четири пута у години: 1. Часнога поста; 2. Петровскога поста; 3. Госпођинскога и 4. Божићнега поста. У стара времена хришћани су се исповиједали и причешћивали свакога дана. Послије кад се је црква раширила, и духовни послови умножили,

⁶⁾ Таинство покајнія соч. Павла Никольскаго, стр. 29. Москва 1994. год.

⁷⁾ Ручна свеш. књига од Митр. Михаила, стр. 67. Биоград 1867. год.

а свештеника било мало, невјерници прогонили су и убијали свештенике; онда је црква узаконила ова главна четири доба за исповијед и причешће. А има и завјетнијех постова, у које се побожни хришћани исповиједају и причешћују.“⁸⁾

Из овога што смо овдје привели види се, да се сви више приведени аутори саглашавају, да је св. Православна црква узаконила, да се њена духовна дјеца четири пута преко године — у четворо поста — а најмање једном годишње у часне пости исповиједају и причешћују. А поред тога такође сви напомињу, како је свакоме хришћанину слободно и иначе преко године, кад год кога савјест и жеља буде позвала, да може приступити на исповијед и причешће.

Св. наша црква као брижљива мајка старајући се о духовној својој дјечи, даје нам слободу, да се можемо вазда исповиједати, чим панемо у који гријех. Осјетивши тако тежину гријеха, душа не може остати, а да не онажа тепки бол својој. Зато св. црква, као духовна љекарница, вазда је готова, да свједо душевно обољело чедо милостиво прими на љекарство.

Кад се ко разболи болешћу, која од гријеха произлази, тај нека што прије похита и потражи себи лијека у љекарници, која бесплатно свакоме пружа спасоносни лијек. Врата њена отворена су у свако доба. Налази ли се ко у тако већему гријеху, тај не би смио одлагати и чекати, да се исповиједа у пости, па ма оне и близу биле; јер не може бити сигуран, хоће ли посте дочекати. Оног, који умире у којему већему гријеху, неизбјежно очекује вјечна мука. Од овога и постала је у народу она изрека: „послије смрти покајања нема.“

Можда когод себе може и обмањивати и тијем, као да би се исповиједао, кад се разболи. Таква мисао није баш добра, јер може наступити напрасна смрт, какву

⁸⁾ Литургика за српске школе и народ од протојер. Николе Беговића. Стр. 109. Београд 1885. год.

често код некијех болесника имамо прилику видјети. Па шта онда!? Често пута има и таквијех болести, које долазе са тешкима мукама, па при таквима не би се болесник могао исповиједати и искати од Бога опроштење. Зато није дозвољено одлагати исповијед онеме, који се налази у којему већему гријеху.

И ако човјек не би ни имао каквога великога гријеха, али опет сваки мање или више подложен је сваки дап мањијема гријеховима. Нека гомила мањијех гријехова опет у њеколико сачињава тежину гријеха. По томе, дакле, нико нема право мислити, да мањи гријехови нијесу души шкодљиви. Такви гријехови узнемиравају савјест онога, који се у таквима гријеховима налази.

Из погледа на ово потреба је, да сваки по дужности настоји, како би се што чешће исповиједао и помирио с Богом.

Оне пак особе, које су већ у годинама своје старости, дужне су се више него обично преко године исповиједати. А такође то исто чинити имале би и оне особе, које се спремају на даље путовање по мору, и војници, који се спремају на срањање на друга која далека путовања и радње, које могу бити опасне. Ово се има разумјети и за сва она лица, која се налазе у слабоме здрављу. Сва таква чељад дужна су строго настојати, да се или три или четири пута преко године исповиједају и причесте, како на њиховој души нигда не би стајао, не само пиједан смртни, него ни мањи гријех.

По да овијем не би били обманути ни они, који се у најбољему здрављу наоде, то поново повтарава се, да је често приступање на исповијед једна између првијех хришћанскијех дужности без разлике за свакога.

Сваки православни хришћанин што веће тежи да угоди Богу, у толико веће у себи увиђа мања и порока. Јер заиста у колико је у кога чистија савјест, у толико се тај веће пашти, да што уредније живот свој проводи.

— И то све више даје му повода да у себи замишља већијех или мањијех недостатака.

Они људи, који богоугодан живот проводе, опет находят узрока, да су се дужни покајати — исповиједати. — Кад они умјеснога разлога себи за кајање находят, а шта бисмо ми грешни за себе у томе могли рећи?!

Обично колико год се пута ко исповиједа, толико се пута и причести. За хришћанина заиста не може бити веће благодати, него кад се што чешће исповиједа и причести.

Но и ако би што побожноме хришћанину и стало на пут, да се не може више пута преко године причестити, то нека му ни мало не смета, да се и без тога више пута преко године исповиједа, а то чим осјети да је у чем сагријешно.

У Бога је извор сваке благодати, и тај извор за свакога правосјернога вазда је отворен, и њему могу сви приступати, да се надију пића духовнога, које спасава.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE

Сваки пут, кад год се исповиједамо, добијемо прилику, да сами себе познамо и своје гријехове, као кад се у огледалу видимо.

На исповиједи од срца казујући гријехове своје свештенику, покајаник себе умири с Богом. Молимо се, дакле Богу, да нас обрати на искрено кајање и чисту исповијед, како би приуговорљени за њу избјегавали од свега онога, што је Богу противно.

(Наставиће се.)

О ЛИКУ СПАСИТЕЉА, БОГОМАТЕРЕ, АПОСТОЛА И У ОПШТЕ ДРУГИХ УГОДНИКА БОЖИЈИХ — НА ОСНОВУ КАТАКОМБНОГ ЖИВОПИСА

— ПИШЕ Л. ПОПОВИЋ. —

(Наставак.)

Пријеђимо к лику Богоматере.

Оснивајући се на ријечи блаж. Августина: „ми не знамо, какво је било лице Пресвете Дјеве,“ а такође и блаженог Јеронима, који држи све догле постојећа сликања Богоматере за идеално представљање Њених особина, — ми смијемо тврдити, да први хришћани нијесу имали праве слике Богоматере.*) Ово је врло природно, ако узмемо у обзир затворени живот источних жена, које се никоме не показују и које свагда иду покривене главе.³⁹⁾ Ушљед ових доказа, ми смо принуђени сагласити се, да је садашњи лик Богоматере израђен постепено. А сами зачетак истог ми видимо још у најстаријем периоду катакомбног живота.

За вријеме првих покушаја вјештака катакомбног живописа фигурално изразити хришћанске идеје, видимо, да Богородицу сликају у моменту кад се моли (Orante).⁴⁰⁾ У оваквом положају Богородицу често видимо међу апостолима Петром и Павлом, поред св. Анне, на чапонам, Рифорд Уран Робних споменика или просто саму; али у многим случајевима је тешко одредити, да ли Orante представља Богородицу или неку другу свету жену, или, најпослије, просту хришћанку. Поуздано можемо тврдити, да под видом Orante треба подразумевати Богоматер, а не кога другог, једино у овим случајевима, гдје је Она насликана са младенцем. Такву слику ми налазимо у катакомби Прискила. Њу је пронашао проф. Де—Роси (tab. I).⁴¹⁾ На овој

*) Свједочанство Теодор-чтеца (VI в.), да је Евдокија, жена Теодосија II (408—450) послала била из Јерусалима сестри императора лик Богоматере, који је — бајаги — насликао био евангелист Лука, — опрвргава се наведеним ријечима бл. Августина и бл. Јеронима; па и у Еванђељу нигдје се не говори о таквом лику, као-год ни у дјелима отаца цркве, поред овог, познато је, да је Лука био љекар, али не живописац. Иста легенда добила је неки особити значај за вријеме иконоборских спора; заштитници икона, да би имали на своју страну историјски доказ, узимали су за одбрану и саму легенду (Фриксен: Рим. кат. ч. III, стр. 147). —

³⁹⁾ Ibid. стр. 147). —

⁴⁰⁾ Ibid. стр. 149. —

⁴¹⁾ Покровскій: Оч. пам. пр. икон. и иск. I, стр. 67. —

фрески, која је написана на једном од унутрашњих зидова аркосолија, Богоматер представљена је са младенцем на рукама, пред којом стоји неки младић, у философском палиуму. Ова слика одликује се таквом љепотом стила, да чувени издавалац исте, без икаквог колебања, однио је к времену, које пада између флавијана и првих антоника. Доњи дио фреске оштетио се, али је зато сачуван много важнији горњи дио, премда је и овај последњи у неколико потамнио од дима свијећа, које су уживали посјетиоци катакомба. Богородица овдје представљена је гдје сједи, а обучена је у туники, с кратким, до мишака, рукавима, по врху којег је обучен палиум. На глави Јој је марама, испод које се косе мало виде; исте су по средини раздвојене; лице је заокругљено и опуно; црте лица уопште правилне и лијепе. Она држи при грудима младенца, као да Му даје храну. Над главом Богоматере насликана је звијезда. Нема сумње, да ова фреска представља баш Богоматер, почем нигдје у катакомбама не налазимо таквог примјера, да би умрле сликали са младенцима на рукама и са звијездом изнад главе. ⁴³⁾ Што се тиче непознате особе, која стоји пред Богоматером, и која кажи претом десне руке као да показује на младенца, стоји пред нама претполажу, да је то св. Јосиф ⁴⁴⁾ Но Rossi, врло озбиљно мисли, да је та непозната личност, пророк Исаија, који је прорекло, да ће Дјева родити Емануила, који ће просвијетити свијет (Ис. IX, 2) ⁴⁵⁾

Лице Богоматере већ има у неколико источни тип, премда још носи црте класичких народа. Марама, којом је покривена глава Богоматере показује нам тежњу вјештакову придати својем живопису источни карактер.

Ово је доста чудновато, ако узмемо у обзир, да је иста фреска постала врло рано, — или при крају I или у почетку II вијека. ⁴⁶⁾

У другој костурници подземног гробовља Прискала нађена је друга, овој првој слична, фреска, која је изрезана глијетом на мраморној дасци. ⁴⁷⁾

Но много чешће вјештаци катакомбног живописа сликали су Богоматер у сцени, гдје прима волхве, који су дошли били да се поклоне новорођеном младенцу. Једна онајбоља фреска ове врсте налази се у катакомби Калистовој. Њу односе к

⁴³⁾ Фрикенъ : Рим. кат. ч. III, стр. 150 и 151. —

⁴⁴⁾ Покровскій : Оч. пам. икон. иск. I вып. стр.

⁴⁵⁾ Martigny : Dict. стр. 790. —

⁴⁶⁾ Покровскій : Оч. пам. икон. и иск I вып., стр. 68. —

⁴⁷⁾ Фрикенъ : „Рим. кат. стр. 156. (G. B. de Rossi Sottterr crist tab. 8). —

свршетку II вијека. Богомати овдје сједи на столици, и лијевој руком на лијевој скуту држи младенца, а десну пружиља је с цијељу, да прими дарове од волхвѣ. Пошљедњих бројем је три, и у источном су одијелу; они на дугуљастим подносима објема рукама приносе Јој дарове, али какви су то били дарови, — никако није могуће распознати.⁴⁸⁾ На другим, овој сличним, фрескама, младенац Спаситељ не налази се на кољенима Богоматере, већ лежи у колијевци или у јаслима, поред којег обично свагда су цртали бика и магарца.⁴⁹⁾ Сличне ликове Богоматере налазимо још како на центру свода костурнице, тако и поред надгробних споменика, на чапама, медаљама, мозаикама и т. д.⁵⁰⁾

Али друга најзнатнија и најстарија фреска са сценом поклоњења волхвѣ налази се на зиду катакомбе Домитилове, која се налази између двије хоризонталне гробнице.⁵¹⁾ Овдје Богоматер, у дугачкој далматици (*calliculae*.) окићеној су двије пурпурне пруге, сједи на столици, која има форму епископске катедре; на кољенима држи божанственог младенца, који је ођевен у тунику с пурпурним појасевима.⁵²⁾ Композиција овог изображења нема оне правилности, деликатности и хладноће античне љеноте, премда сами орнаменти, који су узети из биљног царства, одликују се финоћом радње и љепотом. Далматике са пурпурним појасевима су у употребу понављене више у III. вијеку, што нам даје право смислити, да је ово поклоњење волхвѣ насликано било баш у почетку поменутог вијека.⁵³⁾ Слични лик пронађен је у катакомби светог Ларцелина и Петса (*Via Javicana*). Судећи по стилу истог, можемо га одвијети не доцније конца III. вијека. Главна разлика ове слике од предидућих састоји се у томе, што се на њој Богомати јавља без мараме на глави;⁵⁴⁾ косе су Јој кратке и уздигнуте над челом, гдје су по средини раздијелене на два дијела (Тертулијан *) ово назива „*capilli suscitati*“); очи Богоматере скромно су оборене доље; лијевој руком држи на кољенима младенца, а десном, обрнувши се у неко-

⁴⁸⁾ Ibid. стр. 157, рис. 12. —

⁴⁹⁾ Ibid. стр. 157. —

⁵⁰⁾ Ibid. стр. 159. —

⁵¹⁾ Ibid. стр. 159. (G. R. de Rossi, *Imagines de la T. S. Vierge*.) —

⁵²⁾ Martigny: *Dict.* стр. 789. —

⁵³⁾ Фрикенъ: Рим. кат. стр. 160.

⁵⁴⁾ Ibid. стр. 160, рис. 13, стр. 161.

*) *De cult fem.* III(—

лико боком, као да жели одбранити младенца од волхва, који Јој, с десне стране, приноси дарове на тањиру.⁵⁵⁾ —

И у овим већ показатим изображењима поклоњења волхва (којијех је бројем прилично доста), ми видимо прве покушаје одредити јератички тип Богоматере.⁵⁶⁾ У већег дијела ових слика лице Богоматере је округло, а на глави је марама.

Но овај одвећ рани тип хришћанске вјештине, у којему се Богомати слика са младенцем на рукама, није и даље остао, већ се почиње у многим мијењати. Тако, као даљи корак историјског развитка, у катакомби Агние, ми видимо одвећ интересни лик Богоматере, који има потпуно други изглед, него ли онај, којег смо виђели на фрескама катакомбе Прискилове, Домитилове и др.⁵⁷⁾ „Света Дјева престављена је у положају кад се моли, *) са уздигнутим рукама, међу двама монограмима Христовим; на глави Јој марама; врат Јој краси огрлица од драгоцјеног камења; прекривач матроне, који је претурен преко Њених плећију, симетрично пада на руке, те собом чини као два широка рукава. Претполаже се, да Јој младенац Спаситељ сједи на кољенима; од његова тијела остала је до сад једино глава“.⁵⁸⁾ Особито обраћа на себе пажњу овај лик својим заокругленим лицем, и првим округлим очима; а ово су јасни знаци физиономије источног типа.⁵⁹⁾ Исти лик налази се већ као на гравици, која држе ~~СВЯТЫЕ СЛАВНОСТИ~~ тип од тако званог византијског стила, чиме се он и ~~СВЯТЫЕ СЛАВНОСТИ~~ свију оних сликања Богоматере, која су овом предходила. Што се тиче времена постанка овог лика, то, оснивајући се на том недостатку, што младенац Спаситељ још нема нимба (ког су почели писати тек од друге половине IV вијека), и што монограма, која се налази по једној и другој страни Богоматере, почела се у велико употребљавати од времена Константина Великог, — ми смо у праву однијети исти живопис к почетку IV вијека.⁶⁰⁾

Сва до сад поменута сликања Богоматере, као-год и многа друга, по своме постанку, датирају из времена, које је предхо-

⁵⁵⁾ Martigny Dict. стр. 789.

⁵⁶⁾ Покровский, стр. 69. —

⁵⁷⁾ Martigny :Dict. стр. 970. —

*) Богоматер и последи овог времена сликали су у таквом моменту, особито у Византији, и то не само на иконама, већ и на новцима императора, откуда је овај начин сликања пријешао и код православних. (Фрикенъ, стр. 167). —

⁵⁸⁾ Фрикенъ : Рим. Кат. стр. 66, рис. 14, (стр. 167). —

⁵⁹⁾ Фрикенъ : Рим. Кат. 168. —

⁶⁰⁾ Фрикенъ : Рим. Кат. стр. 166. —

дило Ефеском сабору. Но мислило се, да култ Богоматере није могао постојати, докле прије није била осуђена јерес Несторија (431 г.), и докле се није савршено завршио спор о двама природама у Исусу Христу, последије чега је тек и издата била одредба обожавања Богоматере. Ово мњење и остаје само мњењем, почем у садашњем времену, у научном свијету, признато је, да се је уобичајени тип Богоматере, у већ показатим производима старинске хришћанске вјештине (као н. пр.: на фрескама катакомба, на барелефама саркофага, на чашама са златним фигурама и т. д.), појавио много раније V вијека (изузимајући јединог лица, које је остало непромијењено. ⁶¹⁾

Тако, у свима сценама поклоњења волхва, како до тако и последије Ефеског сабора, Богоматер хришћански умјетници сликају на један исти начин, одређујући се у хришћанској вјештини све јасније, што, између осталог, и служи доказом, да се Она овдје јавља и ради поклоњења Њој самој, а не просто као нека историјска личност. Ово се потврђује и оним сликама Богоматере са младенцем на рукама, гдје волхва сасвим нема.

У опште говорећи, поклоњење Богоматери у хришћанској вјештини живописа опажа се све јасније и јасније, тако да у подземном гробовишту Пиракиловом ⁶²⁾ мање се примјећавају они елементи, који могу служити као доказ особитог поштовања према Богоматери, него ода Евџариони и Агние. ⁶³⁾ А што се тиче самог сликања Богоматере на фрескама, саркофазима и т. д., то може се рећи, да хришћански умјетници овог времена нијесу је представљали једнако по спољашности, већ с неједнаким лицима.

Римљани су је сликали у облику благородне римске жене (мадоне), међу тим мало касније опажа се утицај елемента источног типа, тако да под кичицом римске хришћанске вјештине Богомати добија све више и више тип источне жене. Али што се тиче спољашње финоће и деликатности, примјећује се, да живописци разних нација сликају Богоматер сваки по својем, чисто националном идеалу, што се особито нагло показало у времену препорођаја вјештина.

Резултат свију поменутих услова, под којима се лик Богоматере развијао и усавршавао у овом периоду, био је тај, што је византијски тип (до V и XIV вијека), у главним цртама, стално одређен и утврђен. Поштовање Богоматере од овог вре-

⁶¹⁾ Ibid. стр. 169.

⁶²⁾ Фрикен, см. рис. N-ro 11, стр. 150. —

⁶³⁾ Ibid. стр. 170, см. рис. N-ro 14, стр. 167). —

мена добија особитог значаја, и слобода умјетникова у сликању Њеног лика почиње се подвргавати црквеном контролу; Њу су почели сликати према византијским предањима и оним писменим споменицима, који су до данас сачувани.⁶⁴⁾ Образце овог строгог византијског типа можемо виђети на старинским мозаикама св. Аполинарија (in Classe), у Равени и св. Софији Константинопољској, у цркви св. Марка у Венецији, на скулптурним споменицима, и на новцима некијех византијскијех императора⁶⁵⁾

⁶⁴⁾ Покровскій: Оч. пам. пр. икон. и иск. стр. 71.

⁶⁵⁾ Ibid. I. в. стр. 71. —

(Свршиће се.)

ЦРТИЦЕ ИЗ ПЕДАГОГИЈЕ.

Прибрао Ж. Драговић.

NACIONALNA (Српске глас.)

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

Религиозно развиће дјецe СРНОДЈЕЦИ

Што се тиче религиозног развића дјецe, ту има веома много различних мишљења. — Тако н. пр. Русо говори, да дјецe до 12-те или 14-те године не треба говорити ништа о религији, јер она неће нас разумјети, и неће бити у стању да потпуно усвоје што им говоримо. Њемачки писац Бенекс говори, да дјецe не треба говорити о догматима хришћанским на том основу, што она нијесу кадра проићи у њихову суштину, те ће се развити код њих предрасуде и сујевјерице, које ће може бити цијелога живота помрачавати њихов ум и сметати њиховоме правој развићу. Тај исти мисли, да готово није никакве користи од читања молитве пред обједом и вечером, јер у тај мах дјецe мисле о јелу, а родитељи пазе да све буде у реду, шљедоватељно ту нема мјеста за молитву. Тај исти држи, да малу дјецу не треба често водити у цркву, за то што она, не разумијући већи дио богослужења, навикнуће се, да стоје или сједе у цркви без да обраћају и најмању пажњу на оно, што се свршава пред њиховим очима. Та навика може доцније бити шкодљива за њих.

Жан-Пол-Рихтер мисли, да је боље водити дјецу у празну цркву, држећи, да ће и само устројство храма пробудити у њима више побожности, него ли богослужење, које она не разумију.

Бенке, слажући се у мишљењу са *Рихтером*, додаје, да у празан храм треба водити дјецу само онда, кад је архитектура храма тако дивна и украси величанствени, да су кадри произвести дубок утисак на душу дјетета. Но у осталом врло је тешко прописати правила и давати инструкције о томе, како да се улију у душу дјетета религиозни осјећаји и идеје. Једино најсигурније средство за то јест, да се из малена развије код дјетета дух љубави к свему живоме.

Уплив првих утисака на религиозно развиће

Права хришћанска породица јест у исто вријеме права црква и прво светилиште, у којему се почињу будити религиозне идеје код дјетета. Код човјека, који је зрио годинама и умом, осјећања се често пробуде услед размишљавања о једној или другој идеји, али дијете живи непосредним утисцима, и то не толико утисцима природе, колико онима, које добија од средине, у којој живи. Умјам п. пр. Емилија држи своје дијете на рукама, милује га, грли га и тена му; **GRN OJUM** стац, браћа, сестре и други чланови породице — оно од свега тога ништа не развија осим тога љубави.

Ако оно не види околу себе, да се карају, да руже једно друго и да се бију, то су живе лекције религиозности, и у души дјетета почиње расти, почиње по гдјешто и разумијевати; зна што је бол, зима, врућина, зна што су то чисте, а што обрљане хаљине; зна што је лијена и чиста кућа, а што сиромашка појата ит.д.; види да његови укућани пазе домаће животиње. као: пса, коња, говече; жале их кад им што недостаје и лијече их; дају им храну из руке; поправљају поремећено гњијздо птичије и чувају га од какве год грабљивице или месождера; узимају малог тића, којему је мајка негдје пропала, гаје га и његују, па кад га одњегују и дохвати се својих крила, мило им је свијема гледати га, како полети негдје у поље или у далеку шуму.

Дијете види како се њежно опходи према сиромасу старцу, или маломе, као што је оно само, гладноме дјетету, дају му да једе или га обуку, тјеше га и т. д., види како мајка иде к болеснијем сиромасима, који су остављени без помоћи, носи им

љекарство и јело, објашњава им како љекарство треба употребљавати, сама их умива и превија, ако је то потребито, и олакшава им њихово страдање својим саучешћем и њежним опхођењем с њима. Кад дијете све то види, није могуће да се у њега под тим утисцима не пробуди дух саучешћа к онима, који страдају.

Дијете види сваки дан, да се мајка код његове колијевке моли некоме, чује њене ријечи и неке од њих понавља за њом. Оно не разумије значај тих ријечи, али по звуку њенога гласа, по побожном изразу њеног лица и њених очију оно осјећа, да тај неко, коме се она обраћа, мора бити добар, њежан и благ, да љуби као и његова мајка, да прима саучешће и к старцу и к дјетету и к болеснику и к малој тичици. Молитва његове матере по самоме чувству постала је и његова молитва, и дијете се већ поклања невидљивој и неисказаној Богу. Мајка узима дијете са собом и води га у цркву, и то у цркву сиромашну и сеоску, која нити је висока ни пространа, нити се одликује љепотом архитектуре. Иконе су у њој просте, а иконостас не блиста сребром ни златом, одежде на свештенику такође су просте и старе. Но дијете види, да мајка његова с највишом пажњом и побожношћу слуша читање и појање, не обзире се по странама, и ни осим ње не разговара. Дијете видећи то, закључује у својој глави, да је мајка његова заузета нечим веома важним, и да то што се пред њим збива, није игра ни забава, нити пак обична работа, за којом се и разговарају, и смију, и поју веселе пјесме. Други око њега такође мучећи и са побожношћу слушају, што се чита и поје. Они се моле такође као и његова мајка, и као што се она молила сваки дан код његове колијевке. Осјећање, које влада у души присуствујућих у цркви молитвеника прелази и на њега; у њему опет почиње јављати се мисао, да Онај, коме се они моле, и који негде невидљиво стоји, мора бити такође добар, благ и милоствив. Доцније кад се појмови у дјетета развију, почиње мајка причати или читати дјетету лијепе приче, као што су на пр. о Јосифу, о Агари и Рути, а тако исто прича му у својим подробностима живот Божије матере и живот Спаситељев, почињући од његовог оваплоћења, па до дана његове мученичке смрти, васкрсења и вазнесења на небо.

Она побожност и њежност, као и тврда вјера материна у оно, што прича, имаће велики утисак на душу дјетета, и можемо бити увјерени, да се то никада из његове душе изгладити неће. Но нужно је осим тога, да се не само не изгледе из

његове душе ти први утисци, него да се развијају све више и више и да прелазе од не сасвијем јасних појмова к тврдоме и непоколебљивоме убјеђењу. За то је нужно, да се младежи у школи излажу свестрано све истине наравственог учења, сим воли и догмати хришћанске религије у свему њиховом духовном јединству, пуноћи и јасности.

Уплив васпитача на религиозност дјеце.

Само се по себи разумије, да само онај васпитач, који је скроз и скроз проникнут религиозним убјеђењем, може имати благотворан утицај на дјецу. Нека нико не мисли, да се под златном и лијеном спољашношћу може скрити гвоздено срце и ружно осјећање; ово се најбоље може примијенити к учитељу хришћанске науке. Ученик ће тако рећи и нехотице осјетити његово притворство и хладноћу при предавању, па макар како да он то скрива. Његова наученост и ораторство ништа му неће ту помоћи.

То може да има неоназле последице, јер хладноћа са учитеља прелази и на ученика. Ово се обично не назива *атеизам*, али у самој ствари то је прави атеизам, који води к најгорој погибији, јер поткопава религиозност у самом њеном коријену.

Учитељ мора бити једне исте вјере за учеником. Ако дође учитељ на то, да говори о разлици међу различитим хришћанским црквама, односно неких догмата, и учему се друге цркве разликују од оне, којој припада дотични учитељ и ученици, ни у каквом случају не смије себи допуштити грубих израза односно других цркава, а још мање исмијавање и изругивање. То би било противно како вјеротрпјеливости, тако и духу хришћанске љубави. Кад не уважавамо вјеру другог и кад се ругамо оним, што је за њега свето, то значи, да га тијем вријеђамо у најосјетљивије мјесто његове душе; али при овоме треба се строго чувати, да ту нашу вјеротрпјеливост не узму ученици сасвим у другом смислу, и да на основу тога они не стану сумњати и у истинитост оне религије, у кој их поучавамо. У осталом не поучавају се дјеца у религији само предавањем *закона божјег*, него томе морају припомоћи све оне науке, које више или мање стоје у свези с питањем моралног живота човјечијег, као што су: природне науке, историја, а особито књижевност. Не састоји се ствар у томе, да предавач природних наука, објашњавајући једну или другу природну појаву, уза сваку ријеч додаје: „све је то Бог тако створио и уредио“, јер

се овим неће постићи ништа. Предавач треба да тако излаже дотичну науку, да самим излагањем да осјетити дјетету премудрост Божију и хармонију животних закона. Посредством тога васпитач покреће код дјеце размишљање о Богу и религиозно осјећање.

Што се тиче историје може се предавати на два начина, т. ј. или у виду кратких описа појединих лица и догађаја, или у виду систематичног излагања цјелокупног живота и развића једног или другог народа, или свију народа у опште, показујући при томе сvezу између појединих догађаја и објашњавајући узроке и пошљедице њихове (прагматички метод). И у једном и у другом случају наставник може вазда да нађе повода, те да докаже дјеци да истина и добро никада неће нити могу савршено нестати у човјечанству. Истина, то може бити потамњено за неко вријеме ушљед различитих неприлика, које бивају у животу појединих народа, али најпослије истина и добро морају да изађу на видик и да заблистају још јаче и да заузму маха над свакојаким неправдама људским; ту се већ почне развијати вјера у Божије провиђење, који је извор сваке истине и добра.

Још више него природне науке и историја помаже религиозном васпитању дјеце *књижевности*. При предавању књижевности не састоји се ствар у томе, да наставник изабера за читање духовне оде, или псаломе преведене у обичним стиховима, или друге макар какве пјесмице духовног и моралног садржаја; ствар је у томе, да наставник пази, да у оном дјелу, које ученицима даје у руке, не буде ништа, што би макар и из далека могло навести дјецу на мисли, које су противне диху хришћанске науке.

ЛЕКЦИЈЕ

ИЗ ИСТОРИЈЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

за своје ученике и ученице

саставио **Ј. Љевава.**

Он је најприје ударио против зле стране правца, на формализам хришћански, нарочито против калуђера онаквијех, какви су у његово доба били у Фрушкој Гори, против његовијех празновјерица и туђења науке. Мјесто голог формализма

он тражи право, првобитно и етично хришћанство. Наравно, његов овакав правац наишао је на велики отпор. Осим рђавог свештенства, срђаху се на Доситија и сви они, којима је мио био једанпут утврђени старински ред. Осим отпора идејама Доситијевијем, дошао је и отпор његовом приједлогу, за увођење народног језика и књижевности.

Други радници. У истом правцу, у коме је радио Доситије, радили су и други књижевници. У философском правцу западно-јевропске књижевности особито се истиче *Соларић* (1781—1821); он долази међу најученије људе свога времена; али он није имао оне практичности, којом се одликовао Доситије и није био ни толико одважан, да смјело удари на мане своје околине, као што је то чинио Доситије. Он је више преводио. Уопште он је нагињао кабинетској философији. У његовом стилу превлађује нека сентиментална задубљеност. За свог кратког вијека он је много урадио. Соларић је први написао земљопис (1804) на српском језику врло опширан и то с големијем трудом. Писао је и историјско дјело, али је највише радио на философији. Он се с поносом називао ученик Доситијев. Као хуманиста он се нарочито бавио питањем о човјеку. Тако у *Улогу* (значи кодексу, књига закона) *ума чловѣческаго* (1808) рад је био да покаже, какав човјек мора бити, ако је рад бити човјек; у књизи *Сверхъ воспитанія чловѣколюбю* (1809) казује како може бити оно, што је рад. Оба ова дјела пријеводи су. Он је превео Цимерманову књигу „*О самости*“ (1809). Исте је године издао и *Честерфилдов* *Мудрољубац индїјскїи*; ово је збирка афоризама о разнијем одношајима друштвенијем. Писао је подражавајући Доситију *Златна књижица, содержащая должности чловѣка гражданска и христїанска и правила учтивости писана по Соави*. У рационалистичном Доситијевом духу адвокат пештански *Јов. Мушкашировић* написао је двије књижице *О иразници и постови*. Чисто философска радња креће се на пољу теорије. Тако *Јов. Лазаревић* написао је *Моралну философију*. (1808); *Георгије од Бечкерек* *философичежу науку*. Почело се радити и на пољу природнијех наука; тако је *Аш. Стојковић* написао физику у три књиге (1801—1831). *Павле Хаџић* превео је „*Катихизис здравља*“; *Бечкерек* је превео *Хуфланда о продужењу живота човјечијег*; *Шимић* је написао: *Логика сербског језика*.

Први почетци на пољу поезије. Све што је рађено на овоме пољу стоји врло ниско. Према духу прошлог вијека, у ком се наша књижевност почела, књижевници тежили су да раде на философском пољу, да моралишу, па ако су и писали гдје који што забавно, то је опет било с намјером поуке. Таква је прва књига стихова *Алексија Везилића* — Краткое написаніе о спокойной жизни (1788); на крају има једну пјесму, у којој припјева српске јунаке и знатне људе. Готово поред сваке пјесме наводи ријечи философске или светога писма, те се по том може судити, колико је ту поезије. Стихове су готово сви у то вријеме правили, па и Доситије и Соларић. Од П. Терлајића има пјесма *Забавленіе* одинаго лѣтнаго утра или удивленіе естественнымъ красотамъ, писана руско-словенски, којегга је савјетовао Србима да га усвоје. Свештеник *Вићентије Раскић*, Земунац, поред проповједи и богословскијех дјела писао је легендарне приче у стиховима, а то се радо у то вријеме читало (*Жертва Аврамова; Собесѣдованіе грѣшника съ Богоматерию; Пѣсма О жизни Алексія Человѣка Божія; Чудеса Богородичина*). *Гаврило Ковачевић*, земунски књиговезац, спјевао је српски устанак под Караџићем и пјесму о косовском боју, која је имала велики успјех. Исти је писао *Аделидуу аллійску пастирку* и неке легенде. Али је најсрѣбенији Јован Рајић са својим спјевом *Бој змаја с Орлови* (1791), у ком је спјевао *Спошледњи рат с Турском*. Ни један од ових писаца није имао правога појма о поезији. Што су се њихове пјесме читале узрок је простота њихова. Сви они слабо су или ни мало били познати са западно-јевропском поезијом. Први је, који је био познат са страном поезијом, *Јован Ан. Дошеновић*, Личанин, који је учио у Падови. У књизи *Лиричка цјенија* преводио је он Анакреонтике од Талијанца Виторели, а нешто и Ломоносова. Стихови су му лаки и мелодични, језик чист. *Лука Милованов* (из Босне) написао је: *Опши настављења к сербској сличноречности и слогомјерју или просодији с пробама пјесама већином из Биргера*. (Дјело му је издао Караџић г. 1833).

Први почетци забавне књижевности у неvezаном слогу и драматске. Забавна књижевност у неvezаном слогу није нимало даље крочила од оне у vezаном. Међу прва по времену дјела долази пријевод са њемачког *Аврама Мразовића* дјело францескиње *Мадам де Бомон*, *Поучителни магазин за дјецу*, дјело само по себи од бољих из лаке књижевности тог времена,

намијењене васпитању, само да је језик Мразовићев бољи. *Григорије Терлајић*, доцније проф. права у Русији, осим пјесме, коју смо споменули, издао (1801 у Будиму) свог *Нуму* или *Процејеташјуки Рим* с руског од Хераскова; то је управ панегирик руској царици Екатерини II. Друго му је дјело новела, опет пријевод с њемачког с натписом „*Идеа*“ или „*Мужская и женская добродѣтель*“ (1793), писана као и Нума руско-словенски, а лица су из класичне књижевности. Писац физике *Ан. Стојковић*, који је такође био проф. у Харкову у Русији, писао је два романа у сентиментално-мистичноме укусу, какав је био у то вријеме у моди у Русији, а уз то помијешана и тадашња „нравоучителност“ и којесаква философска умовања; ти су романи: *Кандоръ* или *Откровение египетскихъ таинъ* и *Аристидъ и Наталиа*. (1801.) Писац прве логике Шимић написао *нравоучителну повјест* под натписом „*Турчин Абдалахъ и Сербин Сербислава*. У идилицы и романтици ове повјести автор показује толико непознавања свега, да се човјек чудити мора, а особито кад то потиче од писца *логике*. Од Рајића има „*Цвјетникъ въ двѣстѣ и двадесять и четири избранныхъ исторіяхъ* (1802); ту су саме моралне приче, које би по избору добре биле, да је језик српски. Карловачки проф. *Јов. Јанковић* издао је избор из Хердеровијех источнијех приповједака под имено „*Палмово листвие*“ (1808 г.). Међу боља дјела тога времена долази и издање *Робинзона* на српском језику у 3 дијела (1799, 1809 и 1810.)

Као почетак драматске књижевности може се узети врата дијалога и монолога, које је (1798 год.) издао Ј. Рајић под имено „*Трагедија о Урошу V и опадењу сербскога царства*“. Ово је дјело написао М. Козачински, онај исти, што је доведен да започне прву школу. Рајић га је прерадио и издао. Писано је руски и словенски. У ствари не вриједи ништа: судећи по овом дјелу, писци су мислили, да дијалог чини сва својства драме. Боље је погодио што је театар *Ем. Јанковић*, рођен у Новом Саду, (1758—1792), који је још 1787 г. превео с талијанског Голдонијеву комедију „*Трговце*“, у предговору које каже, поглавито за то преводи ту комедију, како би сународници његови познали, на какву је корист театар. Његово дјело *Благодарни син, сеоска весели игра у 1 дјејству* прва је изворна комедија српска. Ту је узета тема из живота Срба у Угарској; наравно не може издржати критике, али вриједи, као први оглед. Исте године Јанковић је превео још један комад од

Франца Штарка, под именом „Зао отац и неваљао син“. Језик му је начистији од свију писаца прошлог вијека, а да није умро млад и више би учинио за нашу књижевност.

Вук Стефан. Караџић. Још Доситије изрекао и бранио начело, да треба писати сваком разумљивијем народнијем језиком, али се још није знало, који је то језик, те ни Доситије није се дотицао питања, како треба писати тај језик, и која су му правила. За то и језик његовијех дјела често показује утицај црквено-словенског, који му је из дјетињства и из манастира добро био познат. За то послје Доситија његови пошљедовачи унесу још већу збрку: сваки писац износио би своја особита правила и језик, те је настало крајње вријеме, да се томе стане на пут и да се покаже, које је то народни језик, на који су се сви позивали. Тај велики задатак ријешно је човјек, који је изишао пред народа, а то је *Вук Стефан. Караџић*. Он се родио у Србији у селу Трпшићу (у Јадру) 26 окт. 1787. Оцу му је било име Стеван, а матери Јегда. Уз аустријске ратове (око 1737) породица му се доселила у Јадар из Херцеговине из Дробњака, одатле му се води и презиме Караџић. Вук је учио књигу у свога рођака Јерде Савића, затим у Лозници и најпослије у манастиру Тројцици. Кад се појавила куга, он се врати кући, па да не би заборавио писати, разнудио би праха, пошто није имао мастила, па би писао. Док је био још врло мали, врло радо је слушао, кад би му мати причала што или казивала пјесме о Краљевићу Марку. Уз устанак српски г. 1804 био је писар код Ђурчије, који је побунио Јадар на Дрини. Кад Ђурчија погине и Турци опет покоре Јадар, он отиде у Карловце, да учи гимназију, али га ту не примише, што је био већ у годинама момак, а није дотле ништа редовно свршио. Ту је он, борећи се са толиком сиротињом, учио између осталог и њемачки језик. Најпослије сиромаштина га примора, да се врати у Биоград, гдје је ступио у Југовићеву велику школу (1808) али је не доврши, јер се тешко разболи и остане хром у лијеву ногу цијелог свог живота, те се служио ипак. Вук је прво вријеме био писар код српскијех војвода; затим је неко вријеме био предједник суда Биоградског, а у пошљедње вријеме КараЂорђевој влади био је старешина среза Брво-паланачког. Служећи он се најрадије бавио изучавањем народног говора, биљежећи поједине ријечи и изреке.

Кад је 1813 год. Србија страдала, Вук оде у Беч, гдје се позна са многијем ученијем људима, међу осталијем са Давидовићем и Фрушићем, који су онда почели издавати „Српске Но-

вине.“ Написавши чланак у те новине „О паду Србије,“ обрати на се пажњу ученог Копитара, Словница, првог словенског филолога и археолога оног времена. Копитар, видећи како Вук лијепо српски говори, препоручи му, да се ода на изучавање народног језика, да купи пјесме и остале народне умотворине, у којима је могао наћи најчистији народни језик. Своју књижевну радњу отпочео је Вук књижицом *Мала шрошнародна словено-српска песмарица*, која је у Бечу 1814 године изашла, штампана старијем правописом, од које је 1815 год. и друга књига изашла. Год. 1814 издао је такођер и *Српску писменицу*; у њој су у првом зачетку исказане мисли о правопису и језику. У њој је изнио Вук главно своје начело: пиши, као што говориш, и читај, као што си написао.

Штампавши Вук прва своја дјела, заиђе по народу у Сријему, да купи пјесме, приповијетке, ријечи и пословице, те на позив архимандрита Лукијана Мушицког, пријатеља Копитарева, дође у Шишатовић, гдје је провео више мјесеци, преписујући пјесме гуслара *Филипа Вишњића* и другијех, које је Лукијан довео, да му пјевају.

Најзнатније дјело Вуково јест *Српски речник*, при састављању којег му је и Копитар помагао, преведећи сваку српску ријеч на латински и њемачки. Овај је речник штампан у Бечу 1818 године; пред њим се налази прерађена писменица. О састављању речника приповиједа Вук, да је Копитар свако вече по киши и снијегу долазио, те му помагао, и како је његово, Вуково, непоуздано знање језика постало поуздано. Овај је речник постао основ чистог непоквареног српског језика. Год. 1852 изишло је друго умножено издање овога речника. Какав је значај имао Копитар за њ, види се из његовијех ријечи, које је јавно говорио: „Без моје штаке, без моје добре жене и без мог доброг пријатеља Копитара, ја нит' бих био човјек, нит' списатељ.“

За тим је Вук издао српске народне пјесме потпуније далеко љепше уређене у Лајпцигу год. 1823—24 и 33 у 3 књиге. Ове пјесме привуку на се пажњу цијелог изображеног свијета. У то вријеме, кад су се јевропске књижевности старале, да се из средње-вјековнијех предања дође до чистог народног правца, новог романтизма, српске пјесме изненадише их живијем, самобитнијем епосом, који је сличан хомеровској поезији.

Кад су се ове пјесме разграбиле, Вук узда ново, сјајно, лијепо уређено и потпуњено издање *Српскијех народнијех пјесала*, које и данас служе за углед. Од тог издања има 6 књига

изданијех 1841—1866 године: четири за живота, а двије послје смрти Вукове. Од осталијех умотворина народнијех изађоше први пут на Цетињу штампане год. 1836 *Народне пословице* црквенијем словима, а друго издање у Бечу 1849 год. поправљено и попуњено.

Народне приповијешке изашле су у Бечу 1853 год. и попуњено издање по смрти Вуковој 1870 год у Бечу.

Од осталијех послова изашао је у Вукову забавнику „Даници“ за 1826 знатан чланак *Најглавније разлике између словенског и српског језика*, а у „Даници“ за годину 1827 и *Буквар*, а за 1828 год. чланак *о поштајању речи српског језика.*“ Знатне су његове критике на Милована Видаковића и друге неке књиге и његове препирке.

Издањем пјесама, прича, пословица, речника и писменице Вук је ријешио једно велико питање: шта је то српски народни језик. Сви писци почевши од Доситија, који су ради били писати народнијем језиком, нијесу знали граница томе језику, те су много што-шта узимали словенско за српско. Вук је ту ствар у главном ријешио својим врло важнијем чланком „*Најглавније разлике између словенског и српског језика*“, из ког је извео правило, да се на стари словенски језик треба обзирати само онда, кад је потреба, из се неони облици протумаче или потврде старијем. Али му је понајтеже било ријешити питање односно правописа: овдје му се требало борити са привидном старином, авторитетом и предрасудама. Вук је добро схватио нелогичност и незгуду историјског правописа, који се је мало по мало код Срба, Бугара и Руса развио из старог словенског, основаног на фонетици. Ову нелогичност и други су видјели (Саво Мркаљ у свом „Салу деболог јера“, Дошеновић П. Соларић и С. Текелија изоставише Љ.) Вук се не заустави на овијем плашљивијем огледима, него пође даље изнијевши начело, да се пише онако, како се говори. Ради тога је ваљало из буквице избацити све непотребно, а додати, што недостаје, што он и учини, уведавши 6 слова: *ђ, њ, љ, њ, њ, ј*, — првије 5 из књижевнијех старина, а потоње из латинице. На тај начин српски је правопис постао најнаученији, наспростији и најприроднији. Научењак слависта Срезњевски назива га „*Образцовимъ въ литературѣ славянској.*“ Овака важна реформа није могла проћи без великог отпора, те се против Вука подиже читава бура књижевничке опозиције. Први је важни узрок традиција: што се једном добро укуријени, то се лако не уништи. Опозиција, која се подигла била против Доситија, видећи још

нула распру на Вукову страну. У књижевности почеше се појављивати све нове снаге, одгојене у друкчијем правцу, те идеја Вукова све дубље и дубље продираше. Сав млађи нараштај бјеше на његовој страни.

Г. 1847 г. Вук је издао пријевод на народном језику *Новог завјешта*. Ово је он почео још 1819 г. на предлог руског библијског друштва. Кад је свршио, друштво је предало на преглед Атанасију Стојковићу, којему се не допане Вуков народни језик, те дјело поправи према словенском и изда под својим именом. И пријевод ове књиге подигао је многог против Вука. Он је радио и на српској историји. По његовом казивању чувени Леопол Ранке написао је историју „*О српском устанку*“ под Кара-Ђорђем и Милошем. Издао је „*Ковчезић*“ за историју, језик и обичаје Срба. У њој је казао ону чувену реченицу : Срби сви и свуда. Написао је из првог устанка : *Правителствујућии совет српски*.

Вук је умро у Бечу 1864 г.

Забавна књижевност у другој десетини овог вијека.

Лукијан Мушицки је први у нашој књижевности као поета стекао авторитета и славе. Л. Мушицки родио се у селу Темерину у Бачкој, од оца Ђорђа и матере Насте. Право му је име било Лука. Основне школе свршио је у Темерину и Тителу, гимназију у Новом Саду и у Сегедину, а философију и права у Пешти. Слушајући професора естетике Шедиуса, тако му омили пјесништво, да се свом душом ода на изучавање најславнијих пјесника грчкијех и римскијех. Хорација знао је на памет. Свршивши права Мушицки оде у Карловце, гдје се закалуђери и постане професор богословије. Као професор он је најусрдније радио и старао се, да од својих ученика створи ваљане свештенике и учитеље. Платон Атанацковић говораше, да су ријечи Мушицког падале на млађана срца, као жеравица. У овој дужности остао је 10 година, а за тим постане архимандрит у Раковцу, а послвије у манастиру Шишатовцу у Сријему. И као старјешина манастирски Мушицки је показао, што је у стању урадити вриједна рука; запуштени манастир он за кратко вријеме уреди. Због тога, што је често дочекивао учене људе и гостио их, а међу овима више пута Вука Караџића, који је читаве мјесеце остајао код Мушицког, те му је овај о свом трошку добављао гусларе, а међу њима чувеног *Филма Вишњића*, да му пјевају и пјесме у перо

казују, оптуже Мушицког митрополиту, како задужује манастир, и како ће га сасвим упропастити, те му одузме управу, а Мушицки остаде тако сиромаш, да није имао што да обуче. 1823 године буде наименован за администратора Горњо-Карловачке епископије. И овђе он затече највећи неред: српска су дјеца ишла у њемачку школу, као римокатоличка крстила се, исповиједала и римокатоличку вјеру учила. Православно свештенство писало је латиницом, а српско писмо називали су *влашким*. Он у сваком српском мјесту оснује школу, заведе богословију; а кад постане владика, оснује учитељску школу у Карловцу. Умро је у Карловцу 1837 године.

Мушицки има велику заслугу за српску књижевност, он је први саставио списак свијех штампанијех књига од почетка српске штампе до 1821 године. Он је помогао Вуку скројити данашњу азбуку. Он је заповједио свештенству, да сваки у свом мјесту купи народне умотворине, које је он Вуку у Беч слао; он је послао повелику збирку ријечи за Вуков речник и т. д.

Мушицки, као лирски pjesnik, заузима у славено-српској књижевности одлично мјесто. Он је створио српску оду, која је славила српски језик, вјеру и јунаке српске. У почетку свог pjesничког рада, силан је утицај имао словенски језик, али се доцније све више и више приближавао народном. Већ 1798 г. почео је штампавати своје оде и еклоге. Пјевајући „име, вјеру и језик“ он је занио српску читалачку оублику, која је одгојена била у класичном духу. Слабо познајући савремену општејевропску књижевност највише се заносио класичнијем производима и онима, који су им подражавали. Он је држао, да ће се српска књижевност усрећити, кад имадне нешто налик на Хорација и Клопштока. Он је потпуно задовољавао ондашњу публику, која је тежила за свијем онијем, што је високо учено, загонетно, страшно и високопарно. Он је најбољи преставник псевдокласичног правца код нас; он је повео читаво коло за собом млађих pjesника, који су по његовом примјеру пјевали. Највећма се на њ' угледао *Јован Хаџић*, који је свој рад почео одом, написаном у одзив једној оди Мушицког. Он је 1827 г. издао хегзаметром и народнијем десетерцем Хорацијево дјело „О стихотворству“ (*De arte poetica*) мислећи, да тим постане српски Буало. Оде и еклоге Мушицког издане су у 4 књиге у Новом Саду г. 1838—48. Он је издао 1819 „Глас Шишатовачке арфе,“ а 1821 „Глас Народољубца.“

Симо Милутиновић. Одмах послите првијех збирака Вуковијех видимо, како дух народне поезије показује своју снагу,

те се мало по мало поче сузбијати псевдокласицизам. Чак код Ј. Хаџића видимо, како се у гдје којим својим пјесмама приближује народном размјеру. Код Сима Милутиновића јавља се у пјесничком руху први пут живот српског народа с јужне стране Саве и Дунава онај исти, који је душа нашој народној поезији. Симо се родио 3 октобра 1791 г. у Сарајеву. Отац му се звао Мулутин Симоновић, а био је трговац родом из Ужичког округа. Као дијете послао га је његов рођак у Сарајево на занат, гдје се и настани оженивши се Анђелијом Срдановића, поријеклом херцеговком. Симо је био јединац. Куга их ишћера из Сарајева, а друга куга за вријеме рата између Аустрије и Турске примора их, да оду најприје у Брод, па у Земун и Биоград. Овдје Симо ступа у школу, али први дан искусио је пошљедице тадашње педагошке системе, те он за живу главу не хтједе више да иде у школу. Пошто се закључи мир, родитељи Симонови пријеђу у Земун, гдје сина намјесте у једну трговину, али му се и ово не свиди, те је брзо остави. Затим је учио у Сегедину и Карловцима. У Сегедину је пробавио двије године код учитеља Аларгића, који га је немилосно тукао. Латинску школу такође је учио двије године. Из Карловаца, гдје је 3 године провео, ишћерају га из гимназије (1808 г.) због неке пашквиле, коју је написао. Тада су заједно с њим истјерали не само из гимназије, но и из вароши још неке, међу којима је био Давидовић, први наш новинар. Дође опет у Земун, гдје је код проф. Турундије учио ново-грчки језик, ради трговачкијех послова, али га трговина није мамила, те пошто је Карађорђе освојио Биоград Симо добије мјесто за писара у Канцеларији Сената (1809). Ту му се пружи згода да позна знатније Србе тадашњег доба, сенаторе и јунаке, војујући и сам с њима. Послије пада Србије 1813 године Симо је заједно са другима прешао у Аустрију, одакле пријеђе у Босну, али се 1814 г. опет врати у Биоград и постане писар најприје код владике Дионисија, а затим код Данила, кога Турци зваху „Делипапас“. Овај фанариотски владика од простог хајдука и пандура дошао је помоћу новаца до владичанске столице. Кад букне други устанак циник владика повуче и Сима са собом. Кад Турци пријеђу Босну, Симо некако утече и за вријеме војевања био је у једној хајдучкој чети. Послије рата опет постане писар, час код владике, час код Јована, брата кнеза Милоша, а најпослије у народној канцеларији. 1816 г. остави службу и упути се да потражи своје родитеље, који се бјеху упугили да њега траже, али се у путу размимоиђу. Дође он у Видин у великој оскудици; приморан буде да ступи

у службу као помоћник баштована код неког бегу. Чувајући бостан само сам смисли он у тој пустињи свој спјев „*Тројесестарство*.“ Те је зиме од мјеснијех становника позван био за учитеља. Турци посумњају, да је Симо у свези са гетеријом грчком у Влашкој, те га ухвате и стрпају у страшну тамницу; Турци се увјере у његовој невиности и пуште га. 1818 г. врати се Симо у Биоград, гдје је постао опет писар код брата Милошева, али и ту не остане дуго. 1819 он се отискује на своје чамцу низ Дунаво, да у Влашкој тражи родитеље. Нашавши их остане ту више година. Тад у Влашкој у Кишињеву бијаху многе српске војводе из првог устанка. Он се с њима упозна, те му они причаху о српскијем догађајима. Уживајући руску припомоћ, он је написао овдје „*Сербијанску*“ и друге пјесме. Оде затим у Лајпциг, да то тамо штампа. Милош му на име тога пошље 250 тал. Ту је Симо 2 године слушао лекције у универзитету чувеног философа Круга. Овде се познао са Талви, која је прославила српску поезију по цијелом свијету. У Њемачкој се умозна и са другијем књижевницима: Хердером, Примом, Уландом, Берхардом, који је преводио српске народне пјесме. У Њемачкој је Симо остао до 1827 г., а те године позвао га је кнез Милош. Симо не хтједе кренути из Њемачке док не види славног Гете, који је први познао Нијемце са српскијем народнијем пјесмама, преведавши *Хасан-агачицу*. Гете пише заносно о Сими Милутиновићу. *CRNOГОРЕЦ* Симо предомисли, да не иде у Србију, него крене на Цетиње. Петар I дочека га срдечно, узе га за секретара свог и васпитатеља синовца, доцније прослављеног, генијалног пјесника српског владике Рада. Овдје Симо написао је „*Историја Црне Горе од исхода до новијег времена*“ издава у Биограду 1835, а податке за њу му је дао Петар I. скупио је народне пјесме и издао „*Пјесанија црногорска и херцеговачка*“ (1833 и 37 године) под псевдонимом Чубра Чојковића; написао је драму „*Діјка црногорска*“, штампана на Цетињу 1835 године. Симо је остао у Црној Гори око 5 година. Око 1832 године опет дође у Србију, гдје најприје добије службу у полицији, затим буде одређен као поглавица једне чете од 2000 тако званијех „*голијех синова*“, одређенијех да бране источне крајеве Србије. Кнез Милош 1834 године нареди му да напише историју Србије од 1813—1815 г. Кад му историја буде готова, оде у Њемачку, да је штампа. Тада му изађе и „*Тројесестарство*“ и трагедија „*Обилић*“ и друго попуњено издање „*Песаније херцеговачке и црногорске*.“ Господи у Биограду, па ни кнезу Милошу не допадне се

истина, како Симо у историји Србије прича, те се он истом 1835 г. могне вратити у Биоград. На путу се сврати Симо у Будим, и ту се ожени Маријом Поповићевом „пунктаторком.“ Марија Поповићева, родом је сричкиња из Будима. С њом се Симо упознао, кад је чуо да она врло радо чита и добро тумачи његову „Србијанку,“ те је с тога назвао „пунктаторком“ те је заволи, запроси и ожени се њоме. Приликом буне 1840 г. он се једва спасао и био је осуђен на смрт *in contumaciam*. 1841 г. вратио се опет у Биоград, и када Михаило Обреновић бјеше прогнан, постане Симо секретаром попечитељства просвештенија, у којој служби и умре 30 септембра 1847 г. оставивши за собом сина Драгутина и своју пунктаторку Марију у сиромаштву.

Симо међу Србима источне цркве јавља се као први пјесник, који је *народнијем начином* пјевао дјела свога народа. Истина, будући васпитан у духу псевдокласицизма, а пишући и радећи у јеку борбе између разнијех праваца у књижевности — Класицизма са псевдокласицизмом, романтизма и идеализма са реализмом — и Симо Милутиновић није могао да се отресе од туђинштине, те да одлучно удари чисто народнијем правцем, како у избору предмета, тако и у начину пјевања. Њемачка философија и поезија оставили су свој траг, како у „Србијанци,“ тако и у другијем његовијем производима, што се види у прекомјерном употребљавању алгеорија, апстрактција и класичне митологије. Чисто видимо, како се пјевајући јаснијем народнијем гласом на једанпут сјети алгорисања и митологије, па као да се поправи стане упоређивати српске јунаке са грчкијем божанствима, као да би ти јунаци због тога што добили у својој величини. Ствар пак коју је пјевао чисто је народна по садржини и духу, којој недостаје само чисто народни језик и вјештачко рухо у народном духу. Нејасност у језику његовом само је у појединијем ријечима, особито скованијем, а мање у реченицама. Али је тада такво вријеме било, те видимо и самог Вука у почетку, гдје се колеба између чисто народног и славно-сербског. За високе мисли и дубока пјесничка осјећања Симова не бјеше му довољан готов језик, те свој узвишени полет не стезаше у уске границе народног језика, већ коваше нове ријечи често врло згодне, употребљаваше словено-сербске изразе, а и руске ријечи, само да што боље изрази своје појмове и пјесничке слике. Његове су мисли узвишене, па му је и језик такав, и то чини, да се тешко може разумјети, а и неодређени његов правопис доста је том допринио. Његове трагедије слабо

одговарају театралној техници, више су проткане етиком. Али се у њима огледају праве српске слике и душе. У *Милошу Обилићу* и *Дики црногорској* му је уз то и језик најбољи, особито у овој потоњој. Милош Симов најтрагичнији је; он каже:

„Цара убит’ највећег душмана
„Народ спасти — круну и поштење,“

зато он иде, да своју главу замијени само за погибију турску. У „Дики црногорској“ описани су догађаји Црне Горе од косовске пропасти, до владике Данила, по народном причању, а задахнута су религиозношћу, те личи на легенду.

И по овој се види да драма није поље Симино: драма се јавља код објективнијех пјесника, и то кад су све силе душевне равномјерно развијене и то у образованом народу. У *Дики црногорској* пјесник часно сарањује у гроб двије династије народне и представља нам, како се њихова држава своди на Црну Гору, која вазда остаје у свези са осталијем Српством, па њом изводи и трећу династију, која и данас влада у Црној Гори.

Тројебратство и *Тројесестарство* двије су повеће пјеваније. У *Тројебратству* су 3 епске пјесме „*Ишањац*“ или *рођење Вељка Петровића* (пошљедње јунаштво и смрт његова) „*Безсмртшац*“ и т. д. „*Семберца*“ гдје се пјева јунаштво честитог кнеза Ивана Семберца из Босне. Све су сличне онима Србијанци. *Тројесестарство* или *сербске три милине* има 3 пјесме: „*Избављанка*,“ „*Проживљанка*“ и „*Навјешћанка*“ све три у славу кнеза Милоша. (У првој пјева ослобођење под Милошем, у другој химну истом, а у трећој га савјетује.)

Смрт Хајдук Вељка.

(Из *Тројебратства*.)

Јунак Вељко све у једно прегне,
Прво јутро у доручно доба
Обуче се јунак и витеже,
Преођену с’ и пренови соко:
Скрлет-чошу на зелену свилу,
Мор-кадифу и по њојзи злато,
Ни ковано, нити саливено
Већ на влакна танка растезано.
Ненадвезен смисли погинути,
Те накићен крв пролити своју,
Кано дика својега времена
И ко лика српскога племена.

Тако с диже огледат' редуте
 И посљедњим све јунаке своје
 Појављајем својим раздрагати:
 Нек је зрачје, гдје но је ограшје,
 Ка с прољећем луке опвјетане.
 Редом био шанце обходио
 Поздравио све јунаке своје:

„Ха војници, ха крета ратници
 Држите се тако до вијека,
 Како што сте до сада уз Вељка.
 Ништ' ви нитко нигда нахудити
 Све душмане ви ћет' посрамити.
 Ваш ви Вељко исто проговара!
 Вас о томе собом увјерава!
 Турска сила већ клонула с' види
 Не мож' дуже трајат' мухасера,
 А још од нас нитко не погибе
 Према турским мртвим и рањеним;
 На баш и ја да би погинуо
 Данас одма л' пред вашим очима,
 Опета се држ'те и одрж'те
 Сви без мене, што са мном можете,
 Како и ја сви сте окаљени
 Барем сада овог бранећ' града.“

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE
 DURĐE
 CRNOJEVIĆ

УЗРОЦИ ШТО НЕКИ УЧИТЕЉИ ИЗГУБЕ ВОЉУ ЗА НАСТАВНИ РАД

написао Ђуро Шпадијер, учитељ.

Сваки учитељ треба да зна, кад се прими те дужности, да учитељски рад није лак, нити мален, да се пренебрегава и к њему прибјегава као каквој стреси, док олуја прође, и пут се укаже. Учитељска се дужност не смије узимати олако, јер онај, који се прими те дужности, има да васпитава повјерену му младеж, која треба послѣје да буде себи и другој ед користи. Све ово може учитељ добро схватити, па и радити, да постигне жељену цијелу у свом раду, али се деси, и најваљанијим, таквих случајева, да им тај рад и поред највеће воље омрази.

Најприје и најлакше изгуби учитељ вољу за рад, ако они, на које се народ угледа, мразе учитеља народу, говорећи само оно о њима, чиме се убија учитељев углед пред народом. Оваквих случајева бива често. Да им се даде оправдање неправично би било, јер су већином сви ништави и некарактерни. Догоди се, да учитељ боље казни једно дијете од другога, а са једне и исте догрешке. Родитељи неће да питају, зашто је то било, него одмах процијене, да га мрзи, — неко му га је опао и т. д.

Ако учитељ казни неко дијете боље од другог, а са једне и исте кривице, није то мржња, јер може бити, да учитељ и не познаје родитеље том дјетету, а казнио га је боље него му друга с тога, што је мање осјетљив према казни, него онај други, којему је и мала казна довољна, као онеме већа.

Сва дјеца не могу једнако учити, те према науци даје се некоме већа, а некоме мања похвала, дар, мјесто и др. Ваљани учитељ све ово учини са оправданим узроком, али многи то неће да схвати, већ каже, да је то учитељ урадио, да се некоме удвори, допадне, или му је свој и друго.

Због оваквих ствари изгуби учитељ код неких оно примање, које му присвоји, а ако их има више у једном мјесту, подижу једног пред другим, те тијем произведу мржњу и међу самим учитељима, па и са народом.

Неки почну и јавно их нападати на скуповима. Човјек им се управо чуди. То чине већином они, који су имали дјецу у школи, па су им изашла, а имала су нешто на учитеља, али нијесу тобож смјели ништа говорити, док им дјеца изађу из школе, па онда навале на учитеља, зашто им није чињено онако, како они хоће, већ како треба; „а то учитељ може лако,“ рећи ће неки. Ако овакви неразумни и тврдоглави насртачи узму мах, врло је лако, да учитељ у том мјесту изгуби вољу на рад.

Најгоре је кад кућа изнутра гори, — ако учитељи не живе у љубави. Но зашто не би живјели? Томе има толико узрока, колико и људских наравл. Једни би хтели да се покажу „свезнајући,“ те да држе неко првијенство пред колегама. Такве себе неки замишљају, а други већ нико; а друштво то не трпи, јер робова данас нема, и готова је распра. Други опет тражи старије разреде, јер и ту има, ако и мало, главарства; трећи, да поје у цркви, или не поје: четврти да се он држи говоре на родитељскијем скуповима и на св. Саву, и друго кад било; пети траже управу, или ако је има, а држи себе неспособнијег од другова, ствара неки прећерани запт над колегама и дјецом; а ако је способнији, ради сам све по својој вољи без икаква обзира на друштво.

Осим оваких природа има још и таквијех, којих се ништа не тиче, само да су они на миру. Ови обичавају рећи: сто ви, па што учините, ја пристајем. Овако ће рећи постарији учитељи млађима, мјесто да им даду вољу за рад и да их посавјетују. Има их и таквијех, који хоће да им се све усваја, све да се иде по њиној вољи, или иначе неће да раде. Не признају ни способнијег над собом, ни старијег, већ хоће да одвојено живе у својој учioniци.

Да би наставни рад у оваквим случајевима пошао напријед, не ће бити довољно да се овакви учитељи казне: опоменом, глобом. Чим се дође до тога, онда постане још затегнутије стање међу учитељима. Најбоље је учитеље од оваквих колега ослободити премјештајем, да'ко се гдје друго нађу једнаке природе. Опави ли се, да ове мутише и даље прате свој занат, најбоље их је те службе лишити, да нијесу на своју и своје породице штету, а и школе.

Но и ово не треба да тако лако и брзо пође, јер деси се, да по некоји учитељ држи извјесно разреде по више година, те се у њима тако извјежба, да му рад много лакше иде него другима, па има времена да

ивмишља сплетке. Ако се деси овако што, онда је најбоље том учитељу дати, да држи оне разреде, које није прије држао, па ће се послом забавити, спремајући се за лекције; што му прије није требало.

И тјелесне казне много допринесу, те се учитељ омрази народу, а народ учитељу; а из тога се породи и то, да учитељ омрзне и на наставни рад. Да би боље објаснили како то иде, објаснићемо најглавније тјелесне казне: како се дају, кад се дају и како се могу које давати.

Казне су двојаке: *моралне* и *физичне*. И једне и друге дају се дјечи, да се поправе. т. ј. да се од зла одврате, а к добру упуте.

Да би казне постигле своју цијељ, треба да су удешене према дјечијој и душевној и тјелесној природи, са обзиром на прилике, у којима се дјеца налазе и живе. Иначе, мјесто да поправимо дјецу, межемо их лако покварити.

Казне треба дјечи давати за оне пријеступе, које су учинила намјерно, а не никако ако смо их ми или когод други томе узрок. Дјецу пак треба навићи на казне тако, да им оне изгледају као природна пошљедица њиних погрешака. Ђушање, срамоћење, теглење и друге казне, које приличе више животињама, него људима, не треба никако употребљавати.

Моралне су казне врло различне, и оне могу произвести мржњу родитеља и дјече на учитеља, ако су неумјесне. Особито онда дјеца мрзе, учитеља, ако им се у тим казнама дотакну: ђедови, стричеви, очеви, својта, који су имали неке мане, па их њима коримо, да се поправе.

У тјелесним казнама можемо много прије прећерати, него у моралним, те на њих треба обратити што већу пажњу. Мрзав, љутина, напраситост треба да су од нас даљемо, кад дјецу тјелесно кажњавамо. Ако не будемо стрпљиви и природни при овим казнама, можемо дијете тјелесно озлиједити, а знамо да је цијељ вистину тјелесно и душевно развиће, што се на овај начин не ће постићи.

Најбоље би било да тјелесне казне *сасвим* извадино. — То су многи покушавали и покушају, али тешко да је икоме испао наставни рад за руком без тих казана. Најпросвећенији народи, најкомпетентнији педагози дошли су до тога, да морају постојати и још тјелесне казне у основним школама. Дакле, тјелесне казне морају бити и само треба пазити, како да се употребљавају, да не буде на штету ни дјечијег здравља, ни умног развића.

Клечање на кољенима је један од најуобичајенијих казана дјечијих, а врло штетна по дјечије здравље. Дјеца морају клечати на чашицама од кољена, па ако та казна подуже траје, врло се лако добије запаљење у истима. Ову казну треба врло мало или баш никако употребљавати. Ако се употреби, нека буде велика казна, а то ће бити само онда, ако се наша дјеца ријетко кажњавају, и за повеће пријеступе. Да се даде важност овој казни, нека је учитељ попрати са укором и презрењем оног, који дође до тако велике казне.

Довољно је, да дијете клечи 5—10 минута, а никако више, и то на чистом патосу, а никако на: земљи, пијеску, кукурузу, бобу, соли, грашку, на влажном мјесту, у ходницима, гдје је промаха, изван учионица и др.

Неки нијесу задовољни ни са оваквом казном, те дјецу остављају, да клече под школ. таблама ради веће казне; а и ушошкима од учионице. Ако случајно табла падне или сама, или је дијете обори, то се може врло лако ова казна претворити од поправке у неочекивано зло. Клечање у хошку није корисно за дјечије здравље, а ни за очи, те због тога треба се клонити од оваквих поступака при казни „клечање на кољенима.“

Ову и сваку други казну не треба често и за свашто употребљавати, па нам неће бити од потребе, да им чинимо придодатке.

Стојање је мања казна, него клечање на кољенима, то се може чешће употребљавати, него клечање. Ову казну можемо дати и цијелом разреду, а клечање не. Обично се даје за непажњу, немпр, задиркивање другова и за друге мање погрешке, које не заслужују већу казну.

Довољно је да дијете стоји четврт сата на свом мјесту или изван скамија окренут лицу к друговима. Подметања под ногама, као ни у клечању, не смију никако бити. Ако стојање траје више од четврти сата, шкодиће развићу дјечјих органа.

Стојање на једној ноzi не смије бити, као ни подизање при томе руке или једне или обију, јер се на овај начин напрежу неки дијелови тијела сувише, што је на штету других органа.

Бијење по рукама (длановима и врховима, јагодицама и ноктима, од прста) не би требало никако употребљавати, премда се одавно употребљава, (па и сада), јер том се казном тупи чуло пипања. Већина учитеља највише употребљава клечање и ову казну.

Ако се чешће, а несмотрено, употребљава бијење по рукама, можемо негдје дијете и осакатити, или му сломити прет, или одвалити нокат, или просјећи му кожу на длановима, те затупити му чуло пипања.

Танким прутимем може се дијете избити по длановима, а особито ако није њежно, да му се потприште руке. Ову казну треба употребљавати само онда, кад се дијете туче са друговима, а никако за науку, да и оно сâмо осјети, како је кад се бије, да ће онда мање тући другове.

Ако се деси, да се неко дијете ни овом казном не може поправити, онда не треба се на њега љутити и оштрирати се у казни, него је најбоље такво дијете отпуштити из школе, много боље него га осакатити.

Наведене три казне, као што рекохмо, могу се употребљавати, али само опрезно, умјерено и тако да дјеци не омрзнемо ни ми, ни школа.

Мицање за косу, уши, бијење по глави, прсима и леђима ни под који начина не смије бити.

Мицањем дјецe за косу врло им се лако повриједе живци на глави, појури на том мјесту крв, те и тече, коса се очупа, па послије почне и опадати, глава заболи, кожа се често одвоји, те јадно дијете страда од главе, а зашто? Зар није могло добити и другу казну, која није тако опасна?

Мицање за уши, не смије баш никако бити, јер можемо тиме дјетету покварити слух, или може добити запаљење у уху, које може проузроковати, да дијете слабо чује или да оглухне.

Бијење по глави и још је опасније. Од јакога удара може дијете на мјесту остати мртво, или му покуља крв на уста и нос и уши. Бијењем по глави могу се лако покварити очи и уши, те да дијете остане глухо или наглухо, а у очима да добије запаљење. Бивало је случајева, да дијете послије удараца по глави не може к себи доћи за по сата; а по читав мјесец дана није у стању ништа да научи. Од ових удараца жале се дјеца послије много година; вазда их осјећају, особито, кад је хрђаво вријеме. Бињем по глави можемо онеспособити и најздравије ђаче, да од њих послије постану глупа дјеца и блесава.

Биње по прсима може проузроковати разне прене болјести. Ако дјетету покваримо прса, покварили смо му цијело здравље, јер су прса човјеку,

што ковачу мјехови. Провалимо ми мијех, ковач оста без посла; покваримо ли прса, остали смо без здравља.

Доста је зла, што неки учитељи не навикавају дјецу да усправљено сједе, а не да их поврх тога бију по прсима.

Бијење по леђима такођер је врло опасно по дјечије здравље. Мождина, која се налази у кичми, поквари се, ако дијете бијемо по леђима. Мозак и мождина су најглавнији дијелови нашег тијела. Без њих не бисмо могли ни мислити, ни осјећати.

Ако њих покваримо, онда се и мисли замрсе, памћење ослаби, а мишићи се узму или им се поремети радња и претвори у грчеве, дрхтање, непоуздан ход, па понеки пут и поједини дјелови нашег тијела узму се или осуше.

Осим једног или два ударца, што ће многа дјеца претрпјети, неки и шибикаје дјецу, положивши их на клупу. Ова је казна неумјесна не само због тога, што можемо покварити дјечије здравље, него та је казна врло осјетљива и за дијете и за његове родитеље, који се том казном бешчасте.

Од ове се казне нека сваки чува, јер с временом, кад дијете одрасте, а почну га другови лишавати сваког дружења и почаста, и сам се учитељ каје; али „послије боја копљем у трње.“

Сваку казну, која дијете бешчаста и његову породицу, треба сасвим избацити; а одвише ове сад поређане казне, које нарушавају и дјечије здравље.

Остављање без обједа је једна од најстрашнијих казна, а обично се даје због незнања и слабог владања. Ова казна није толико шкодљива по дјечије здравље, само у умјесно употребљава. Дијете ваља оставити у учioniци са неким другом, а не само. Нека је слободно дијете, да може изаћи, да пије воде и ради других потреба. Оставити једно и исто дијете више дана изасобице није умјесно. Ако је дијете здраво, онда може остати без обједа, а иначе не.¹⁾

Дјецу слабуњаву, малокрвну, и ону која пате од стомака не треба никако остављати без обједа. Дјецу I-ог разреда не треба никако ни остављати, ако нијесу одрасла; малу дјецу II-ог и III-ћег разреда можемо остављати по сата, а већу и један сат без обједа; а дјецу IV-тог разреда можемо оставити, по заслуги, од 1—1¹/₂ уре, а и 2 уре.

Женску дјецу не треба баш никако тјелесно кажњавати, јер су женска дјеца осјетљивија према казни, него мушка, те им је и морална казна довољна, као мушкима физична.

Затварање у подрумима и дрварницама није никако умјесно, јер тамо је шкодљив ваздух за дјечије здравље. Бивало је таквих случајева, да дијете изнесу полумртво из таквих затвора. То ће се сваком догодити особито, ако затворимо и прозоре. Но осим овога може и грђе бити, ако дијете остане само у таквом мраку.

Учитељ треба, што се више може, да се стара о томе, да се оне казне врло мало употребљавају, а неке баш никако.

Ако се мора употребити нека тјелесна казна, нека се у том случају учитељ такав покаже, да њему није никако мило, што се мора неко дијете казнити, и да он не мрзи дијете већ његова неваљала дјела, па га каж-

1) Свјесни учитељи ријетко ће прибећи овој казни; а само дијете, па ни са другом никад неће, нити смије оставити без надзора једног наставника. У.

њава са опоменом да, се у будуће поправи. Тјелесну казну нека даје сам учитељ, а не школски послужитељ, или који од ђака, јер може први мрзити које дијете: а други из невјештине озлиједити га, те се тиме порађа мржња међу ђацима.

У тјелесним казнама може учитељ лако преферати, те тиме доћи и до неприлика са дјечјим родитељима.

Сваки учитељ нека се чува од оштрих поступања при тјелесним казнама, и нека добро познаде дијете, коме даје извјесну казну.

Свакоме је своје дијете мило, свако би рад био да му се дијете научи, да постане временом добар човјек, али, кад се школа претвори у мучо-ницу, а не учионицу, сваком брзо омрзне и школа и учитељ. Не треба се ни мало ослањати на то, што неки родитељи, кад нам дјецу доведу у школу, препоручују, да их бијемо, што некима служи за оправдање. Треба да имамо на уму, да хоћемо васпитавати повјерену нам младеж: а да их васпитамо, треба да изаберемо за то најподеснија средства. При избору тих средстава, треба да имамо на уму, кога ћемо васпитавати, т. ј. да познамо дјецу. Човјек најприје упозна и коња и вола, па се њима служи; а тим више ваља дјецу упознати, која нијесу по пијени ни коња ни вола, но најдрагоцјенијег и највећег родитељског блага.

Од свију средстава за дјечије васпитање једино казне стоје на неком засебном мјесту. Највећу пажњу привлаче. По њима се може најбоље учитељ оцијенити, јер онај, који то љагом дјецу гони, да му уче и да се добро владају, не може рећи, ни: да има педагошког знања, ни метода; а, ако га има, а тако не може рећи за учитељску дужност. Па и прости народ свако мисли, да је то учио, где се говори за неког учитеља: оно бјеше ваљани учитељ, нико се на њега не пожали од народа ни од дјече; никад он, као неки не удари дијете, те затвори дјеца га вољаху, а и сваки; код њега дјеца иђаху као код оца; мисли се о томе рећи и т. д. За некег опет рећи ће: једва ишчекасмо овај испит, да се већ ова дјеца ослободе од оног несрећног учитеља; молићемо, да нам даду другога, или ћемо је затворити!..

По овоме видимо, да и народ много обраћа пажње на то, како учитељ васпитава и учи им дјецу, т. ј. која средства за то употребљава. Како и не би? Ко би био хладан према томе: кад се дијете непрекидно жали, да клечи по уру и више, (код неких и на голим кољенима, а догађа се и на другоме;) да га већ боле кољена, да му од клечања отијечу. Други се опет жали боле га прсти, опада му нокат, подигли су му се приштови на дланима. Трећи: да му је већ досадило стојање на једној нози, уганула му се у шкљанцу, боли га у куци. Четврти: жаре га уши, не чује добро, зује му, точе, боли га глава од удараца, те меће хладне крпе; боле га очи; мадијери му се познају по леђима и преима. Пети: не може већ остајати без обједа од глади; долази му несвјестица; покварио му се стомак; страх га је самог у школи остајати, те бјежи од школе и др. и др.?

Кад се већ овакве жалбе подигну на учитеља, народ гледа пошто по то да се од њега ослободи. Ако то није могуће исте године, онда почну дјецу устављати код куће, правдајући се, да су им болесна. Други наговоре дијете, да не учи, само да га учитељ отпусти од школе. Трећи научи дијете, да се свађа, да га отјерају из школе. Родитељи дођу до непријатних ријечи са учитељем; а он за то не окреће се. Послије свега овога, туже га вишој просвјетној власти. Настану давије, искити, глобе свађе и

срамоћење и друго много којешта. По овом је ласно процијенити, како учитељ ради у тој школи. Дође се и до тога, да неће редовно да иде у школу и да предаје, јер кад се помрази са дјечијим родитељима, ни њина дјеца нијесу му мила, изгуби вољу на рад, поштовање у народу, пронесе му се хрђав глас, и најпослије и сам мора тражити премјештај, до чега не би никад дошао, да је радио савјесно.

Да се до свега овога не би дошло, нека сваки учитељ према свакоме братски поступа; нека пази тачно своју дужност; нека са колегама живи у најбољим одношајима; нека дјецу више кажњава морално, него физички, па ће га онда сваки вољети, дјеца ће му с вољом учити и у школу долазити, поштоваће га и вољети га, а и народ; рад ће му лакше ићи, те ће му и омиљети.

ЧЕТВРТИ ВОЛХВ — ПОКЛОНИК ХРИСТОВ

ИСТОЧНО ПРЕДАЊЕ — ПО РУСКОМЕ

Монах Никифор

Свакоме је позната прича о тројици источнијех поклоника, који су дошли преко Јерусалима у Витлејем и поклонили се Христу. Али чујте и историју четвртога поклоника, који је био друге оне тројице, и као и они видио је нову звијезду, и пошао на погон, али он је пошло за руком, да се поклони Христу заједно са својом дружином.

Он је свом душом тежио, да се поклони новоме Цару, али ту љубав његову успорила је љубав према ближњему. Ево вам историја тога дивнога човјека; о његовом путовању, препонима на путу, о дугом тражењу Цара, и о оном дивном тренутку, у којему је он нашао онога, кога је тако жељно тражио.

У оно вријеме, кад је римски ћесар Август био господар над свијема народима около Средиземнога мора, а Ирод када је заповиједао Јудејом и Јерусалимом, баш у то вријеме живио је мудрац Артабан, у граду Екбатани, у сриједи Персије. Његова кућа била је уз најкраћи зид од бедема царскога града. Са равного крова од његове куће могао је он разгледати, како се уздизао стенасти зид тако, да сваки дно зида, који је надмашавао други, имао је особиту боју: црну, плаву, жуту, зелену, црвену, златну и т. д. да је љетњи дворца персијског цара изгледао као седмоуголна златна круна. Около куће Артабанове била се прострла дивна башта, пуна разноликог цвијећа и дрвећа. Кроз башту су жуборили мали изворчићи, који су орошавали то дрвеће и цвијеће; многобројне разне птичице пјевале су кроз ту башту, и својим пријатним гласом узнемиривале су тишину његове баште.

Једне пошљедње ноћи септембра мјесца, кад је у његовој башти све засијало, само што је жубор поточића нарушавао ту мртву тишину, у једној

најгорњој соби од куће Артабанове, која је висоином била надмашила сва дрвећа у његовој башти, он је држао савјет са својим друговима.

Тај високи стан радосно је утицао на осјећање, но ипак у њој није било сувишне раскошности. На источној страни собе стајале су двије порфирне колоне, које су биле глатке и масивне. Преко те двије колоне претурена је била трећа, која је такође била од истога камена, и на тој трећој колони изрезана је била слика крилатога стријељца. Пролаз између те двије колоне био је сакривен мрко-гранитне боје завјесом, која је била извезена златнијем гранама. За завјесом налазио се излаз на балкон, са којег се отварао пространи поглед пут источне стране. Соба је сличила тихој ноћи испред наступања румене зоре.

На западној страни од те собе, под уређенијем за то балдахином, горјела је ватра. Сјајни пламен обасјавао је лица сакупљене дружине. Хаљине су им биле од шарене свилене материје, са златнијем вратницима, и те хаљине јасно су показивале, да су то били људи племените крви. Један између њих, који је био годинама најмлађи, такође је био и најзнатнији и звао се Артабан, о коме и јест говор. Он је имао око 40 година, коса му је била црна и дуга, а такође и брада; очи су му биле црне и живе, чело његово показивало је у њему великога мислиоца, а уста војника. Сврху кошуље носио је бијелу хаљину, а и капа му је била бијела, а од ње су се пружали бијели крајеви, као ресе, и те су хаљине показивале једног старинског, незнабошког свештеника — жреца, од секте, која се клањала огњу. На кољенима је држао три платнена савијутка — свитка, у којима је било нешто написано са чудноватијем словима; изгледа као да је добро те савијутке чувао, јер за све вријеме својега сједника и разговора са друштвом није ништа бриге с њих, и поприлици били су му драгоцијени.

Он својим друговима рече:

— Житељи Ирански, синови шљедбеника великога Кира! У наша незнабожачка времена ви продужујете обожавати и клањати се истинитом Богу отаца нашијех, коме се не може на земљи наћи ни слике, ни прилике, са чим би га могли сравнити. Ја сам вас сазвао, да поновимо оно старинско клањање и обожавање, и да поново запалим у вама огањ вјере и љубави у правога и непорочнога Бога. Ми не обожавам огањ, нити му се клањамо, него се клањамо ономе, кога огањ изображава, као символ чистоте, јер је огањ најчистија стихија на земљи. Ми му служимо на земљи, а изучавамо Га у звијездама на небу, јер само Он ће нам показати и Он нам напомиње, које свјетлост и правда!

На ове ријечи Артабанове његови другови одговоре му сљедећом пјесмом, из свога светога писма:

„Ми се клањам Ормузду, правоме владици непорочности.

„Ми се клањам Амшаспандима, добројем духовима, који нас благосиљају.

„Ми слаavimo свако добро — какво оно било;

„У мислима, ријечима и у дјелу, па кад било:

„У прошлости, садашњости, или будућности.

„Све лијепо, сви једнако, пажљиво чувамо.

„О Ормузде! Боже правде, што даваш блаженство

„Вавада мисли нек нам буду гдје станује Мудрост!

По овршетку ове пјесме Артабан је дуго ћутао. За тијем дохвати едан платнени свој савијутак и рече:

— Драга моја браћо и другови! Ви, који сте као год и ја проучавали тајне природе; љековита својства ватре и воде; љековите биљке, ви, који сте проучавали судбу људску по небесним звијездама, — послушајте ме сада! За вријеме нашега проучавања ствари, ја сам у много које чему суињао, али не давно, из писама старинскијех људи, из једне прастаре књиге, која нас поучава о небу, ја сам дознао нешто ново, а то је оно најбоље и највише откриће. Чујте дакле те ријечи, које су као сјеме добре надежде запале у моју душу.

Артабан за тим узме један свитак, и прочита им из књиге пророка Зороаста, гдје се говори о доласку Исуса Христа: „Сосијом, „Исус“ Побједитељ произаћи ће из средине пророка у источној страни; околу Њега засјаће се свјетлост, а послѣ своје смрти Он ће даровати (свијету) ускрснуће и живот вјечни — вјечни и непорочни“.

— Прелијепо, — одговоре слушаоци, — познате су нам ријечи Зенд-Авесте, и ми са радошћу очекујемо долазак Исусов.

Артабан отвори други свој савијутак и рече:

— Овдје је написано пророчанство пророка Валама,¹⁾ сина Веора Халдејанина, који је живио у Вавилонској земљи прије него су се наши стари тамо преселили: ево његовог пророчанства: „Восходит звијезда от Јакова, и востае жезл от Израиља.“

Слушаоци су дуго за овим ћутали. Послѣ тога ћутања један од од њих рече:

— Чудновато је то пророчанство, и много је старије од нашијех извора и књига, али народ је израиљски живио у нашијем градовима, и ми вјерујемо, да у том пророчанству има истине.

Артабан разврће и трећи савијутак и рече:

— Ово је пророчанство Данилово. Он је био велики и знаменити пророк и јеврејин. Он је толковао снове, које нико није могао протумачити; њега је призивао Валтисар, а њега је такође много волио и наш велики цар Кир; ево његовијех ријечи:

— Задубљи се у виђење, и разуми што значе његове ријечи. Седамдесет седмина одређене су за твој народ, и за твој св. град, да би се покрили пријеступи, и запечатали гријеси и загладила безакоња, и да би доведена била вјечна правда, и била запечаћена виђења и пророци, и био помазан святой святыхъ. И тако знај и разуми: од онога времена од кад изађе наредба о обнови Јерусалима, па до Владике Христа — седам седмина, и шездесет и двије седмине.“ (Данил 9, 23—25).

Слушаоци се замисле и почну питати један другог: „Ко може да дозна и да испита то пророчанство, и његов значај, и кад ли се мора оно испунити? ...“

Артабан им одговори на те ријечи:

— Ја са моја три друга: Мелхијором, Каспаром и Валтасаром, који су такође звијездари; ми смо докучили тајну тога пророчанства.

Ми четворица изучавајући небесне звијезде, видјели смо прољетос на њему гдје су се среде двије планете, у виду Рибе, изнад дома Израиљева. Видјели смо и још једну нову звијезду, која је сјала само једну

1) Варах, цар Моавићански, дозвоа је био пророка Валама, да прокуне народ јеврејски, али пророк, по Божијем провиђењу није проклео Јевреје, него по надахнућу почео је о њима пророковати: „Виђу Га, али још не сад; прозирем Га, али још није близу. Илази звијезда од Јакова, и устаје жезл израиљски“ (число 24—17).

ноћ, па је зашла. Сад је опет дошло вријеме, кад се те планете опет морају појавити, и ова ноћашња ноћ то је вријеме, у којему се оне појављују. Моја три брата — Мудраца — пазе и очекују појаву тих планета у храму „Седам сфера.“ у граду Борсипи, у Вавилону, а ја њину појаву пазим овдје. Ако се нова звијезда појави, они ће ме ту чекати десет дана, па ћемо сви заједно ићи у Јерусалим, да видимо новог цара, и да се поклонимо ономе, који се по предању мора родити, и бити царем израиљским. Мени је већ познато, да ће се звијезда нова ноћас појавити, и ја сам се спремио да путујем. Ја сам продао моју кућу и цијело имање, а за добивене за то новце купно сам три драга камена: сафир, рубин и бисер, и то ћу да понесем као данак томе великоме цару свијета, и да му се поклоним, па сад, драга моја браћо и дружино, ја вас позивам и предлажем и вама, да и ви идете, да се заједно поклонимо ономе, што је достојан поклона, и да се наживамо радости виђењем новог, великог цара, којег су сви вјекови жељно ишčekивали.

Пошто је Артабан изговорио ове ријечи, тада развезе крај од унутарњег тајног паса, — ћемера, — и извади своја три скупцјена камена: један плав, као зрак плавог ноћног неба, други црвен, као зраци сунчевог захода, а трећи, бијел као снијежна главница, кад је по ноћи огрије мјесец. Сва три ова камена стави Артабан на разгрнути савијутак пред собом. Његова дружина гледала га је са неким дивљењем и некаквом нескватљивошћу. Они се такође згледају међу собом, са пуно неког осјећаја туге и зачуђености, као људи, који слушају некакве непојмљиве ријечи, приповиједање о нечему непојмљивом и невјероватном, или приједлог о некаквом чудноватом и непојмљивом путовању. Послије дугог ћутања један од њих рече:

— Драги мој Артабане! Ја нијесам добро вјешт у таквијем стварима; осим тога моја дужност, као чувара царске ризнице не допушта ми да се кренем на пут, него морам остати. То, о чему ви проповиједате, није за мене, а ви пошто сте се ријешили да путујете, ја вам желим срећан пут! Други од Артабанове дружине рече:

— Ја имам код куће младу жену, коју сам скоро довео, па нити је могу саму оставити, нити је могу пак са собом на пут узети. У осталом то питање мене и не занима ни најмање, а Бог нека благослови ваш предузети пут, и с Богом.

— Ја сам већ остарио и нијесам за пута, — одговори трећи, — али међу мојим робовима имам једнога, којег ћу послати да с вама путује, и да ми донесе глас о твоме путовању. Сад ми буди здраво, и желим ти срећан пут.

Пошљедњи друг Артабанов, којег је он највише волио и уважавао, крене такође да излази, ништа не говорећи но при самом излазу из куће окрене се и рече:

— Драги мој Артабане! Теби се уврћело у главу неко чудновато, невјерно сновиђење. Ко зна, брате, о томе тачно? Може ли бити, да баш ту и иде ријеч о цару? Може бити, да ту иде ријеч о правди?... Ти се нијеси у томе добро разабрао. Промисли се, брате, ноћас добро, а ја ћу доћи сјутра, да се опет поразговоримо.

Таквијем начинном сви, један по један, изађу, а Артабан остане сам. Он је разгледао своја три скупцјена камена, па их опет стави на своје мјесто, гдје су му и прије стајали. Дуго је он сједио и гледао, како

догоријева огањ, и на пошљетку устане са свога мјеста, дође у други крај собе, подигне завјесу међу колонама, и изађе на балкон. Мали тихи повјетарац напомињао је да није далеко зора, кад се мора природа пробудити иза ноћнога сна. Одупола пробуђенијех тичица по која би ћирикнула, и њихов гласић спајао се са депшањем лишћа, које је колебао тај хладни повјетарац, који је дувао са Оравовијех висова. Мирис од разноврснога грожђа опажао се у томе вјетрићу, јер је дувао преко винограда. Далеко на западној страни бијела магла притисла је била једну долину. Кад су се далеки врхови од Загреса открили од ноћне таме, небо је било већ јасно. Планете: Јупитар и Сатурн као двије тачке слиле су се у једну свјетлост. Артабен их је пажљиво пратио погледом. . И гле, у тами ниже њих изби сјајна искра, ширећи своје зраке у наоколо. Она се блистала дивном сјајношћу малинове боје, спуштајући златне зраке, а свршавала се бијелом лучезарном тачком. Мала је и беккрајно удаљена, али дивна и предивна у сваком погледу и покрету. Она је трептала на огромном небесном своду, као што су трептали три драга камена, на грудима Артабановим.

Пошто Артабан добро разгледа нову звијезду, стави руку на преи и дубоко се поклони, па онда рече: — Ено знамења! Ено оне звијезде! Цар се родио, и ја идем да му се поклоним.

Цијелу ноћ један од најбољих Артабанових кања стојао је оседлан и зауздан у подруму. Коњ је ударао копитима о земљу и гризао зубима ђем: изгледа, као да је и он дијелио нестрпљење са својим господаром, само да се што прије крене, па и ако није разумијевао значај тога путовања.

Птице још нијесу биле са свим развиле своју јутрењу пјесму, магла се још није била уздигла из долине. Артабан је на своје вјерноме коњу већ био оставио свој дом и живио се мицао по главној пади, која је водила долинама од подножја планине Орната. Њему је била потреба да се жури, јер је морао доћи на одређено мјесто и уговорено вријеме, и састати се са својима друговима у Вавилону, у храму „Седам сфера.“ Пут, који је морао проћи простирао се на 150 стади; за дан је морао прећи по 15 стади, али више није, но он се ипак није бојао тога, јер је познавао снагу и хитроћу својега лијепога коња, и он је заиста схватио пут, премда је више дана ходио до позне ноћи, и морао је ранити прије зоре.

Он пријеђе тамне клисуре планинске, ријеку Хоасп, која увире у Тигар, тврде стијене Балистона, над којима је високо у крпу било изрезано име и побједа Даријева, пријеђе такође тврде и снијежне кланце „Сломљене Шотковице,“ плодородну долину Коринску, гдје прашина од мноштва цвијећа пуни ваздух златном маглом, страшни пролаз Загров, одаклен бучи цјенушећа ријека Гану, више које стоји исписана кип главнога жреца. Са горње скале, од тога мјеста спусти се низ вијугане јаруге, испод заладака великијех дубова и трепетљикавијех топола, у дбунове и башту Халије и Артемиде, сриједом нискијех брежуљака; одавде се попео на висораван, одакле је пут био прав, као стријела; одавде ходио је даље кроз засијана поља, и кроз осушене сунцем лугове, прсје град Ктезифон, у ком су заповједали парћански цареви, за тијем пријеђе пространу Селевкију, коју је основао Александар Маћедонски, за тим бурну ријеку Тигар, безбројне пријевозе преко Еуфрата, који је тихо пролазио између плодороднијех долина, и на пошљетку, десети дан, у сами мрак, припије у околину много ђудног Вавилона.

Коњ је његов био већ сасвим посустао, а од Вавилона до храма „Седам Сфера“ било је још само три часа пута, и он је знао, да ако тамо приспије до поноћи, да ће застати своју дружину, која га ту чека, и неустављајући се у Вавилону ни мало, одмах крене даље. хитајући што је боље могао.

Сриједом тога простора била се прострла дивна шума финикових палма, која је сачињавала у сред тог поља као неко острво. Кад је Артабан пролазио кроз засјенке тијех шума, на једанпут, коњ му нагази на некакав предмет, који се био препријечио преко пута и није му хтио даље ни крочити, него је све фркао на нош. Артабан се тада скине с коња, да види шта је то, но како је ноћ била мрачна, једва је могао при слабој свјетлости од звијезда видјети да је то човјек, — Јеврејин, и по његовом жуто блиједом лицу Артабан види, да га је поразила блатна грозница. Изгледао је, као да је савршено мртав, и Артабан се врати да опет узјаше на својега коња; но у тај исти час, кад је он већ био ставио једну ногу у зењију, из уста болесниковијех зачује се глас слабачак, али дугога јека и уздаха. Артабан почне да се колеба, јер није знао шта да ради. Ако остане, онда неће приспјети до пола ноћи у Ворсипу, а ако пође даље, болесник почисто мора умријети. Палазио се чисто у тешком положају.

Боже правосудни и истинити! — почне се он молити, — научи ме у овом тренутку на праву мудрост!

Послије молитве Артабан привеже коња, пође код болесника и прислони га уз једну палму. За тим му развезе чалму и донесе воде са једнога ту близу поточића, и покваси у воду нека своја проста, али добра и и успјешна средства од грознице, која је Артабан вазда са собом носио, пошто они нијесу били само астрономи, него у исто вријеме и љекари. Том смјесом намаже болесника он и при ваљим га залије вином из своје путничке пласке, па онда, као што то зна и може вјешти љекар, почне сат по сат да око њега ради и да га трља. Послије неколика сати осјети да се болеснику почео повраћати живот. Болесник отвори своје замућене очи, и као у неком чуду почне да разгледа около себе, и упита Артабана:

— Кажми ми брате, ко си ти?

— Ја сам волхв Артабан, из Персије, а путујем у Јерусалим, да нађем Помазаника Божијега, који се родио као цар Израњски, па идем да му се поклоним, него ја више немам времена да се задржим даље код тебе, него морам ходити, јер ће ме оставити караван, а ти си сад Богу хвала добро, а у мало што нијеси умро. Пошто си тако слаб, а уза се немаш ништа, ја ти остављам мој брашњеник, и ову кутијицу лијекова, од којих ћеш узимати сваке два сата по мало, па кад се понаножиш (sic! Ур.) ти ћеш наћи овдје у Вавилону некога од својих рођака, или земљака, па ће те и попазити.

— Да те благослови Господ Бог Аврамов, Исаков и Јаковљев, — одговори болесник, — и да ти добри човјече буде срећан пут. Ја нијесам кадар ничим ти заблагодарити за учињено добро, јер си ти мене спасао, само ћу ти казати, да не тражиш Месију у Јерусалиму, него у Витлејему, јер су наши праоци казали, да се он мора тамо родити, и нека ти Господ Бог поможе, и нека ти сачува здравље и испуни жељу, да срећно нађеш оно, што желиш.

Артабан скочи у седло на коња и поћера даље што је боље могао. Поноћи је већ одавно настало, зора није била далеко. Он на своме коњу

само што не лети преко тијех долина и ријека. Уморени коњ напрегао је сву своју снагу. Кад је свршио и пошљедњу стадију пута сунце је већ било ограничено, и обасјало кубета „Седам сфера.“ Балкони тога храма, који су били разном бојом намазани, прелијевали су се под упливом сунчанијех зрака, а велики крш Нимрода, на коме се тај храм налазио, бацао је далеко за собом сјенку к западу.

Артабан живо обиђе ту главицу, сађе с коња и изађе на високу пољану, која је била на врх главице, али на његову велику тугу није нашао ни трага, ни близу, ни у даљини ни од кога. На пошљетку једна мала опека обрати му пажњу на себе. Он приђе к њој, подигне је и нађе под њом комадић пергамента, и на њему написано: „Ми смо чекали до пола ноћи, и више нијесмо могли. Ми одосмо да тражимо цара, а ти хитај за нама кроз пустињу. дако нас стигнеш.“

Кад Артабан ово прочита сједне и ухвати се за главу, и почне да тугује: „Како ћу сад без брашњеника, и са овако уморенијем коњем пријећи пустињу? Остаје ми само то: да се вратим у Вавилон, да продам један драги камен; и да купим камиле. Ах! ја сам затрајао у путу околу онога болеснога.... жао ми га би оставити без помоћи, а сад, Бог сами зна, да ли ћу срећан бити наћи и поклонити се новоме цару“?..

На овоме мјесту прича се прекида. Не зна се јасно, шта је он даље учинио: како је прешао пустињу, је ли се враћао у Вавилон, како је брзо прешао Јорданску долину и Дамаскинеке баште, само се зна то, да три дана доцније, пошто су: Гаснар, Мелхиор и Валтазар дошли са даровима, и поклонили се Христу, дошао је и Артабан четврти дан у Витлејем, носећи само два драга камена: жемчуг и рубин.

— Ево већ сад, мислио је Артабан, ако сам доцније дошао, но бар ћу и ја наћи цара и поклонити му се.

Артабан уђе у најпрву кућу, која га сретне у Витлејему и почне распитивати једну младу жену, која је сјећела и држала на грудима мушко дијете, зна ли она штогод о његовој дружини. Жена му исприча, како су три дана пред тијем дошла три страна човјека у Витлејем, и како су нашли Марију из Назарета, са њезинијем младенцем, и како су им оставили богате дарове. За тијем како су исти странци пошли на обратни пут, али да се не зна, баш којим путем, и како већ нико за њих не зна, како је Марија са младенцем ту исту вече пошла пут Јегипта, и не зна се баш због шта је то тако све било.

У тај час, кад је та жена својим простијем приповиједањем све потанко предавала Артабану о Христу и о Волсвима, дијете јој заспи на грудима, а Артабан разабравши све то, помисли: „сад ја морам ходити за царем у Јегипат“ — и устане да одмах креће. Но у тај исти трен зачује се велика врева и писка по улици, и звек од оружја. Један је викао: „А јаох! Ево солдати Иродови! Они побише сву нашу дјецу!“ Лице у матере дјетета поблиједи као крпа, но са свог мјеста није се умјела помаћи, но је стајала као станац камен, само што је скутом од хаљине лагано прикрила дијете, да га не би пробудила.

Артабан је стајао на вратима од те кућице, и својим широкијем стасом заградио је цијели простор од врата, те се ништа није могло унутра видјети. Кад солдати приђу вратима, он се није ни помакнуо с мјеста, него је тихо рекао офицеру: „овдје нема осим мене никога, и ако ме

оставите на миру, даћу ви овај драги камен.“ Говорећи то Артабан извади свој рубин и покаже га капетану војничком. Кад овај види тај драги камен, поражен његовом љепотом, пружи руку и узме га.

— Напријед! — заповједи капетан — овдје нема дјецe, кућа је сасвим мирна!

Пошто капетан са војском већ одмакне, Артабан се окрене к истоку и рече:

— Опрости ми, о Боже праведни, е сам ради живота овога дјетета дао један мој драги камен, који сам био Теби понамијенио. О! да ли ћу ја икад видјети лице царево?“

У ту минуту жена иза њега гласно проговори:

— Ти си спасао живот мојега јединца, и за то нека те Господ Бог сачува и заклони од сваке напасти. Нека Он својом милостију погледа на тебе, и нека те спасе, као што си ти мене сада спасао са мојијем дјететом. Дао ти Бог мир и здравље!..“

На овоме мјесту опет се причање прекида, јер нема јаснијех података, на коју је страну Артабан пошао да тражи Христа Цара. Колико се он бавио у Јегипту, кудије Га је тражио по мору и по суву, и у које је земље долазио, о свему томе нема података. Јасно је само то, и зна се, да је Артабан добро изучио јеврејски језик, и цио стари завјет, па у њему је нашао и убједио се, да Цар мора страдати, и у тамници затворен бити, ушљед чега је и почео тражити Цара међу сиромасима, болнијема, страдалцима, рањенијема и затворенијема.

Велика и страшна жеља да види и нађе Цара, све се више и више у њему распаљивала, и тражио Га је сарнијешом усрдношћу. Но и ако није налазио онога, којег је тако жељно тражио, и којему је хтио принијети свој дар, али ипак је нашао достину, којима је он могао принијети своју корист и помоћ. Колико је могао по својој могућности, глатне је хранио, голе одијевао, болесне лијечио, затворене тјешно, и таквијем начином његове године све су мирније пролазиле. Свој пошљедњи и најскупљи драги камен носио је при срцу, и он му је подстицао још вишу своју драгоценост, јер га је сјећао на оне друге два, што је једног у Вавилону, а другога у Витлејему смакао.

Тридесет и три године провео је Артабан у путовању и тражењу по разнијем крајевима. Коса његова, која је била, кад је дошао у Палестину, црна, већ је побијелела као снијег, а такође и брада. Очи су му већ биле потамњеле. Он је уопште био изнемогао и остарио, али његова жеља да види цара све више и више је расла, и никад није престајао тражити Га. Послије пасхе, 33-ће године својега путовања он дође у Јерусалим. Улице су биле препуне народа, Чим је ушао у град примјети неку особиту узрујаност у народу; као да је некаква особита сила привлачила читаве гомиле свјетине к сјевернијем вратима од града. Артабан приђе к једној гомили Персијанаца, који су такође били дошли за празник у Јерусалим, и упита их: „Шта је ово, те је народ овако узрујан, и зашто свако онамо трчи“? Они му одговоре:

— И ми идемо пут Голготе. Тамо су распели некојега Исуса из Назарета, сина Маријина, који је починио велика чуда у народу, па су га

свештеници ухватили и предали и мјеснику Пилату, да га разапне, за то, што је називао себе Царем Израелским.

Кад већ остарјели Волх Артабан чује те ријечи о цару, којег је он тако жељно тражио, и по мору, и по суку, његово старо изнемогао срце почне јако да му куца у прсима. Страшне су биле те ријечи: „Да расину цара“!? Но он се није много зауставио у томе размишљању, него рече самом себи: „Путови Божјега промисла су непостижни; може бити да је судбина тако удесила, да ја застанем мога цара јуш у животу, и да га откупим са мојим драгим каменом“.

У оваквом рјешењу он тихијем корацима упути се и сам пут Дамасинскијек врата. Но кад је пролазио поред тавнице Иродове, сретe једну чету македонскијех солдата, који су вукли за собом једну младу дјевојку, у издрпанијем хаљинама, и са расплетеном косом, туркајући је немилостиво пред собом, да је затворе у тамницу Иродову. Добродушни старац мало застане и погледа на измучену дјевојчицу са сажаљењем.

Дјевојка кад опази старчев поглед пружи руку и ухвати му се за скут од бијеле хаљине.

— Смилуј се на мене! — викала је она. — и ослободи ме, ако можеш о добри Књаже! Знај, да сам и ја кћер Ирана! Мој отац био је трговац у Персији, па је умро, а мене су задржали за његове дугове, и хоће да ме продаду у ропство, него се смилуј и спаси ме од овог зла, које је црње него смрт!

Артабан при тијем ријечима вас задрхта. У његовој души појави се опет страшна борба, као што му се била појавила у Вавилону, и у Витлејему, — то је била борба између жеље к цару и жеље к ближењу. Но једанпут стави руку у њедра и извади свој грени, пошљедњи и најскупљи драги камен, и стави га у руку тој дјевојчици. Јерчејој;

— Узми, драга моја кћери! Ово је пошљедње моје имање, које сам чувао за мојега цара.

У тај час, кад се он разговарао са том дјевојчицом, настаде велика тама, сунце помрча и сакри своје зраке, земља задрхта и почне да се надиже и спушта, као груди тугом обузетог човјека. Зидови од кућа дрхтали су и падали. Тамни облак згустео је ваздух. Солдати у том страху разбеже се које куда, а стари мудрац остане држећи за руку откупљену дјевојку и прислони се с њом уз један зид. Од пошљедњега удара земљотреса отпучи се једна тешка опека са куће и удари старца у главу, и он се сниже на земљу блијед и као без душе. Крв му је цурила из главе. Дјевојка се сagne да види, да ли је њен избавитељ још жив, но у тај час, у сред највоше тишине, чује она тихи и вежни, али јасни глас, да нешто говори, и тај глас долазио је као звук музике, са сјеверне стране, но при свему томе, она није ништа знала, што тај глас говори.

Дјевојка се окрене околу себе да види, од куда тај глас, али није никако могла видјети. За један секунд иза тога старчева уста почну да говоре, и то као одговор на оне непознате њој ријечи, па не обичнијем, него старац је говорио на старом персијском нарјечју: „Госпде мој! кад сам те ја видио и нахранио те, или напојио? Кад ли као путника примио, и као болесна лијечио, или из тамнице избавио? — Нијесам ја, Госпде, него ево 33-године како те тражим, и не би ми суђено, да ти се поклоним на земљи и да ти послужим.

Тајанствени глас почне на ново да говори: „Истину ти кажем, све оно, што си коме другом учинио од моје млађе браће, учинио си мени“.

Тиха радост простре се по лицу Артабанову, и она му се засеја као свјетлост сунчана, на површини снјигеом покривенога брда. Скрети руке на своје груди, на којима је тако дуго чувао дар за својега цара, и мирно испусти душу, са ријечима: „Слава царју свијех вјекова“. Његово путовање би свршено, и његови дарови бише примљени, и тако, ето тај четврти волх нађе дара, и поклони се Христу.

Ц Р К В Е У Ћ Е Н О В И Ћ И М А.

На стрмешиту бријегу је црква св. Стефана, од морске обале далеко по сахата хода. Око цркве су дубраве, виногради и маслинаци. С њеног положаја ужива се простран видик на бокељски залијев од Витаљине до папировске плашине.

Првобитна црква била је дуга, с полукружним олтарским апсидом, око 6 $\frac{1}{2}$ м., и имала је једну корнижу. Била је засвођена. Имала је један прозорчић на јужном зиду и један на олтарској апсиди, али се према њој звоник имала.

Данашња црква постала је одузимањем првобитне црквице: дуга је с апсидом, око 12 м., а ширина, која је једнака с првобитном црквицом, износи нешто мање од 5 м. Црква је засвођена. Има звоник на преслици са три окна и три звона. Звоник се је био срушио, па се поново озидео око прве половине нашега вијека. Тада су и старинска звона претопљена у Млецима. Јака гвоздена шипка придржава звоник за црквени кров.

Како цијела црква тако и pročелје зидано је сасвим просто. По више једноставних врата има једна четвртаста, па једна вертикална шипка. На олтарској апсиди преостао је првобитни прозорчић; на јужном су зиду два прозорчића, од којих један бијаше на цркви првобитној.

Кад но је црква надограђена, подигнута је тиме на више и првобитна црква за један ред камена. Надограђени дио не разазнаје се споља од првобитне цркве по грађи, већ по једној пукотини, гдје но се стари зид веже с надограђеним.

Унутрашњост цркве нема интереса. Олтарска је попрека узвишена непримјетно над црквеним подом тек за 5—6 см. Иконостас је опао, а остаци старијега иконостаса хране се, расточени, на поду узахног црквенога хора. Два старинска

једноставна трикириона немају никакве вриједности. Понешто је интересније омалено звонце за олтарску послугу, на коме се мјесто дршка уздиже мален кип.

Данашњи су иконостае израдили живописци грбаљски у српско-византијском стилу 1802 г. Цркви га је подарио кап. Стефан (Остоја) Црногорчевић. На престолној икони Богоматере има запис :

† Сне иконе писаше тѣторн сѣга апостола петра шишићи и пелинани васи веши сатворише себе и родителемъ своимъ вѣчни поменъ бѣ да прости. — †. а. ѿ. в. август. дѣ.

На икони св. Стефана и св. Георгија има запис:

Сию иконѣ приложи васо николинъ себе за здравле бѣ да прости.
†. ѿ. о. д.

Данашњи антимиѣ је лијепо дјело са записом грчким у околѣ. По дну антимиѣа има рукописна биљешка из доба Венедикта Краљевића од год. 1815. :

Сѣтиса Свѣ Бжествении Жертвеникъ Сщцствѣемъ Сго Кысоко Пресѣенства Архѣереа Далматинскаго, Бокс-кот., Рагѣзѣинскаго, и Истрѣинскаго Гдѣина Венедикта Краљевича во Градѣ Шибеницѣ, в ѣкто Гдѣнк † ѿеи, мѣа Марта, Индик

Старији антимиѣ подат Комлена, од г. 1703 је довољно лијепа радња, са симфонијом владика Петрију евангелиста у четири угла. По врху антимиѣа је запис:

† Сѣктѣе сѣн стѣ антимиѣск ѣвокоѣ бго лѣваснаго мѣтрополнта кр кр ... *)

По дну антимиѣа:

Сѣи антимиѣск писа гѣнь попъ коменъ ѿ рисна вѣ ѣкто † а. ѿ. г. Овај поп Комлен је по свој прилици протопоп Комлен Јовов Ивѣлић, који је 1718 г. писао пристатак, да се гради манастир Бања код Рисна, и да се постави на управу истога архимандрит Анастасије Хиландарац, а уз њега да буду О. Ђирил и О. Максим. —

Ужи простор око цркве је заокрижен сухомеђом. Ту је плочама покривена ћелија, костурница и гробље.

Поклопнице су у великом броју, необично су велике, а сурово израђене. Поједине су дуге 2-30 м., широке 87 см., а дебеле до 22 см. Нема ни једне гробнице с каквим натписом, а само је једна поклопница заоквирена једноставним преплетеним рубом. Изван порте, нарочито са сјеверне стране, расијане су такође гробнице у знатном броју.

*) Име митрополита није казано: у то доба сједно је егзарх — владика за херцеговско-рисанске крајеве Саватије Љубибратић.

Казују, како су се овдје сахрањивали и сељани из Кута, па чак и с Подџа, које су послали преко Казимира и Драгомира. Некада су цркву послуживали кутски свештеници.

У давнини су пребивали до цркве Јанковићи, Врањковићи и Митровићи, који су измаком прошлога вијека напустили своје станове и сашли к мору. Озидне њихових станова још постоје.

Јужно од цркве, за четврт сахата хода далеко, опстојале су двије турске куле, па којима су куће подигнуте. У једној је кули откривен гроб и у њему неки оловни тегови.

Као год за пођанску цркву св. Срђа и Вакха, ораховачку св. Георгија, кутску св. Госпође и т. д., тако и за ову предање казује, да је једна од најстаријих у Боци которској.

Према овој цркви к западу, за четврт сахата хода далеко, диже се на сличном бријегу с исто тако лијепим видиком, црква св. Симеона Столпника. Казују, да је сазидана негдје у XVI. вијеку. И она је била првобитно пола мања, а данас је велика као и црква св. Стефана. Има полукружну апсиду и звоник на преслицу с једним окном. Гробнице су у мањем броју, него ли код цркве св. Стефана. Ниже цркве има мјестност, коју зову „Кастно“ у неком замку, који је онамо некад опстојао.

Трећа црква у Ђеновићима, на Јокривенику, је посвећена св. Спиридиону. Сазидана је при морској обали, па лијепу положају, у крај двају вртака, 1870. г. Иконостас јој, урешен резбаријама, израдили су браћа В. и Т. Ђиновски из Дибре 1892 године.

М. Црногорчевић.

ПРАКТИЧАН ПОСТУПАК

ПРИ ПРЕДАВАЊУ ДЕСЕТНИХ БРОЈЕВА У III. И IV. РАЗРЕДУ.

Написао: **Ан. Јовићевић**, ријечки учитељ.

(Наставак).

2. Множење десетног броја са 10, 100, 1000 и т. д.

Прије него се пријеђе па само објашњавање множења дес. броја са 10, 100, 1000 и т. д., учитељ ће с дјецом поновити множење цијелог броја са 10, 100, 1000 и т. д. На примјер: Напише се на табли број 3, па учитељ пита: Шта је ово 3? (3 јединице). — Додадне на крају једну

нулу, па пита : Шта сам додао ? (Нулу). Ђе ? с десне стране). Шта је сад 3 ? (3 десетине). А шта је било прије ? (3 јединице). Је ли 3 остало једно исто, кад сам му додао једну нулу ? (Не, него су од 3 јединице, постале 3 десетине). За колика је пута увеличано 3 ? (За 10 пута). За колика се пута увелича цијели број, кад му се на крају додадне једна нула ? (За 10 пута). Дакле, како се множи цијели број са 10 ? (Кад му се дода једна нула).

Овако учитељ покаже на табли неколика примјера, ђе од јединица додавањем једне или више нула постају десетине, стотине, хиљаде и т. д. и понови се правило множења цијелих бројева са 10, 100, 1000 и т. д. — Овај предходни поступак неопходно је потребит на овоме мјесту, јер служи дјеци за лакше разумијевање и схваћање предстојећег рада : почем овдје додавање нуле увеличава цијели број, а код дес. бројева нулу ће замјењавати дес. тачка, која ће тако исто, помицањем на десно, увеличавати број за 10, 100, 1000 и т. д. пута. Особито је потребно ток и правило предстојећег рада доводити у везу са током и правилом предходног рада ; јер тако дјеца у памети везују правила по сличности и различности — а без тога нема ни трајног знања, ни повољног успјеха.

Пошто се у довољној мјери учини ово предходно пропитивање, онда се пријеђе на саму ствар, т. ј. на множење дес. бројева са 10, 100, 1000 и т. д. За ту цијел напише се на табли један дес. број, на примјер : 4835, па учитељ пита : Шта је написано на табли ? (4835). Какав је тај број ? (Дес. број). Ђе се налази дес. тачка ? (Међу 4 и 8). Шта је 4 у овом броју ? (4 јединице на цијелу). Шта је 8 ? (8 десетина). Шта је 3 ? (3 стотините). А шта је 5 ? (5 хиљадитих). Шта стоји на првом до дес. тачке с лијеве стране ? (Јединице). На другом ? (Десетине). На трећем ? (Стотине) и т. д. Шта стоји на првом до дес. тачке с десне стране ? (Десетине). На другом ? (Стотините). На трећем ? (Хиљадите), и т. д. —

Сад учитељ или сам напише или нареди ђаку, да премјести дес. тачку на десно за једно мјесто, т. ј. да је стави међу 8 и 3, па онда пита : Шта је сад 4 ? (Десетине). А шта је било ? (Јединице). За колика је пута увеличано ? (За 10 пута). Шта је сад 8 ? (Јединице). А шта је било ? (Десетине). За колика је пута увеличано ? (За 10 пута). За колика су пута више 8 јединица од 8 десетина ? (За 10 пута). Шта је сад 3 ? (Десетине). А шта је било ? (Стотините). За колика су пута веће 3 десетине од 3 стотините ? (За 10 пута). За колика је пута 3 увеличано ? (За 10 пута). Шта је сад 5 ? (Стотините). А шта је било ? (Хиљадите). За колика су пута више 5 стотинитих од 5 хиљадитих ? (За 10 пута). За колика је пута 5 увеличано ? (За 10 пута). За колика је пута увеличано свако мјесто у овом броју ? (За 10 пута). Дакле, за колика је пута увеличан цио број ? (За 10 пута). Шта смо учинили, те се овај број увеличао за 10 пута ? (Премјестили смо дес. тачку на десно за једно мјесто). Дакле, шта бива с дес. бројем, кад му се дес. тачка премјести на десно за једно мјесто ? (Увелича се за 10 пута). Шта постану јединице, кад се дес. тачка премјести на десно за једно мјесто ? (Десетине). Шта постану десетине ? (Јединице). Шта стотините ? (Десетине). А шта хиљадите ? (Стотините). Дакле, у што се претвори свако мјесто ? (У именоване мјеста с лијеве стране). Шта буде с цијелим бројем, кад му се на крају додадне нула ? (Увелича се за 10 пута). А шта буде с дес. бројем, кад му се дес. тачка премјести на десно за једно мјесто ? (Тако исто, увелича се за 10 пута).

— Сад учитељ говори : *Као-год што се цијели број увелича за 10 пута, кад му се додадне на крају једна нула, шако се и дес. број увелича за 10 пута, кад му се дес. тачка премјести на десно за једно мјесто.*

За колика се пута увелича број, кад се помножи са 10? (За 10 пута). Дакле, са чим треба множити број, па да се увелича за 10 пута? (Са 10). За колика се пута увеличао овај број? (За 10 пута). Са чим се дакле, множио? (Са 10). Како смо га увеличали за 10 пута? (Премјестили смо му дес. тачку на десно за једно мјесто). — Дакле, *десети број множи се са 10, кад му се десетина тачка премјести на десно за једно мјесто.*

Као-год што треба при извођењу правила множења цијелог броја са 10, 100, 1000 и т. д. показати и опширним радом множења без скраћивања, тако треба и овдје при извођењу правила множења дес. броја са 10, 100, 1000 и т. д., јер тада дјеца и сама увиде истинитост и потребу краћег рада. На примјер : 4.82 има се помножити са 10. Множећи овај дес. број са 10, према правилу множења дес. броја са цијелим, добиће се 48.20. Првим начином, т. ј. премјештањем дес. тачке, добило би се само 48.2, а овим начином добије се 48.20. Разлика је само та, што пошљедњи број има на крају нулу, које у првом броју нема. Али дјеца, према ранијем тумачењу, те ће се опет добити број, који се е првијем у свему слаже. Пошто се неколика овакова примјера ријеше на очиглед ученицима, па се онда може поуздано извести правило, по којем се ученици унапријед морају управљати, примјењујући га у сваком задатку. Ће се множи са 10, 100, 1000 и т. д. Али не треба ~~заборавити~~ да дјеца не смију заборавити и потоњи начин, јер овим потоњим уклања се из дјечијег уображења свака сумња, те знање постаје темељито и јасно, и права дјечија својина, коју може употријевити у сваком датом приликом. ~~Учитељ, може бити, да ће ђаци знати рјешавати, али не са оподелим разумјевањем, колико у поменутом случају.~~

Извођење правила множења са 100 оснива се на истом поступку, т. ј. треба прво упозорити дјецу са неколика примјера на множење цијелог броја са 100, па онда пријећи на изналажење правила множења дес. броја са 100. Пошто се дјеца упознаду са правилном множења са 10, онда ово дјеца иде појмљиво и лако. Узме се за примјер исти први број 4.835, па се премјести дес. тачка на десно за два мјеста, т. ј. међу 3 и 5, па се пита : На коју сам страну премјестио дес. тачку? (На десно). За колика мјеста? (За два мјеста). Шта је било? (Јединице). А шта је сад? (4 стотине). За колика је пута увеличано? (За 100 пута). — И тако пропита учитељ за сва мјеста у наведеном броју, питајући : шта је било тоје мјесто, шта је сад и за колика је пута увеличано. Па онда наставља : За је пута увеличано свако мјесто у овом броју? (За 100 пута). За колика је пута увеличан цио број? (За 100 пута). Шта смо учинили, те се овај број увеличао за 100 пута? (Премјестили смо дес. тачку на десно за два мјеста). Шта бива с дес. бројем, кад му се дес. тачка премјести на десно за два мјеста? (Увелича се за 100 пута). Са чим треба множити број, кад хоћемо, да се увелича за 100 пута? (За 100). Са чим смо, дакле, помножили овај дес. број, кад смо га увеличали за 100 пута? (Са 100). А како смо га увеличали за 100 пута? (Премјестили смо дес. тачку на десно за два мјеста). — Дакле, *дес. број множи се са 100, кад му се дес. тачка премјести на десно за два мјеста.*

Извођење правила множења са 1000, 10.000 и т. д. оснива се на исти начин. Најприје се обрате ученици на множење цијелог броја са 1000, 10.000 и т. д., па се онда пријеђе на рад изналажења правила множења дес. броја са 1000, 10.000 и т. д. Премјести се дес. тачка на десно за три или четири мјеста, по захтјевању правила, које се има из рада извести. те се онда пита за свако мјесто: шта је било, шта је сад и за колика је пута увеличано; па онда: за колика је пута увеличан цио број и како се дес. број увеличава за 1000, 10.000 пута и т. д. Па се онда изведе правило: *Десетини број множи се са 1000, кад му се дес. тачка премјести на десно за три мјеста.*

Пошто дјеча понаособ науче ова правила, онда се цијела правила сведу у једно, за све главнио правило: *Десетини број множи се са 10, кад му се дес. тачка премјести на десно за једно мјесто, са 100, кад се дес. тачка премјести на десно за два мјеста, са 1000, кад се дес. тачка премјести на десно за три мјеста и т. д.*

Деси се, да дес. број нема толико дес. мјеста, за колика треба дес. тачку премјестити. Онда служи додавање нула. Ученици већ знаду, да додавање нула на крају дес. броја штити број увеличава штити смањује; за то ће им ово сада бити појмљивије. Узмимо за примјер: $42:8$ да се помножи са 100. Онда учитељ пита ђака: Шта имаш са чим да помножиш? (Дес. број са 100). Како се множи дес. број са 100? (Кад се дес. тачка премјести на десно за два мјеста). Колика децимална мјеста имаш у множимку? (Једно). А за колика мјеста треба уклонити дес. тачку? (За два). Има ли их? (Нема). Би ли се цијелина величина дес. броја, кад бисмо на крају додали нулу мјесту рено мјеста, које недостаје? (Не би). — Онда учитељ нареди, да се доддне нула, па пита: Имамо ли сад у множимку два дес. мјеста? (Имамо). Можемо ли сад извршити множење са 100? (Можемо). Ће ће доћи дес. тачка? (Нема). Так напнше посеје знака равности 4280 , па учитељ пита: Прочитај тај добивени број! (4280 цијелих). Има ли децимала? (Нема). По чему знаш, да је то цијели број? (По дес. тачки). Би ли био то цијели број, кад бисмо избрисали дес. тачку? (Би). — Дакле, *дес. тачка на крају, кад нема децимала, није од потребе, за то се може избрисати.*

Овако се поступа и при таквим случајевима, ће је од потребе додати више од једне нуле; али пужно је у сваком случају напомињати, да се величина дес. броја не мијења, ако му се на крају доддне једна или више нула. На овај начин могао би се ријешити и сваки задатак, ће се множи цијели број са 10, 100, 1000 и т. д., јер се дес. тачка може у сваком цијелом броју замислити на крају, па, према потреби додавања нула, рјешава се и задатак.

Но деси се и таквих задатака, да се последије извршеца множења са 10, 100, 1000 и т. д. добије нула пред цијелинама. На примјер: $0:43$ помножено са 10. Добиће се $0:43$. Из првашњих разјашњивања, а особито из тумачења код цијелих бројева, дјеча знаду, да нула пред цијелим бројем не врјиједи; па се пита: Шта си добио? — не зна се, хоће ли дијете правилно изрећи овај број, али, да би се избјегло двоумљење код дијете, учитељ ће питати: Колико си цијелих добио? (4 ц.). Колико ће цијелих остати, ако избришемо нулу? (Исто 4 ц.). Ће се налази та нула? (Пред цијелима). — Дакле, *нула пред цијелима не врјиједи, него се мора избрисати.*

У овом случају, да би учитељ избјегао сумњу код ђака, додаје нулу у почетку цијелог броја, питајући: мијења ли се величина броја, кад му се у почетку додаје нула? — Овим ће се поступком дјеца увјерити у истинитост пошљедњег, нити ће сумњати.

ЉЕТОПИС ШКОЛЕ КОМАНСКЕ

приобћно **Видак Пејовић**, учитељ.

(Свршетак.)

1893 и 4-та школска година

При годишњем испиту 1893 године наређено буде мјесном надзорнику, да у вријеме школских ферија поправи школско зданије. Та наредба није на вријеме извршена, него се школска поправка почела свршетком септембра мјесеца; и то, по особитој наредби главног школ. надзорништва, са опоменом мјесном школском надзорнику.

Школска поправка је и ове године много сметала школском раду. Учитељ је, као и прве године, у овој школи постављен Видак Пејовић. Ове је године школска потреба изискивала, да се промијени мјесни школ. надзорник; те на предлог учитеља Пејовића буде постављен мјесним школ. надзорником свршени богослов Крсто Радумовић, који је јануара мјесеца 1894 год. буде рукоположен за свештеника.

Први родитељски скуп ове школске године држат је 6 октобра 1893 године, а други 14 јануара 1894 год. На првом родитељском скупу говорено је о домаћем васпитању дјеце, и читан је дио школског закона који говори о уписивању и у школовању дјеце, и о редовном посејећању школе; на другом, осим значаја светковине, о дужностима родитеља, мјесних власти и у опште свијех мјештана спрам школе. Читан је општи успјех и владање ђака и осуетва за први течај.

У јулију мјесецу 1893 год. славила је Црна Гора четиристогодишњицу ободске штампарије. Овај јубилеум је Црна Гора прославила најсвечаније. Овом слављу присуствовали су заступници свијех славенскијех, а и другијех научних друштава и завода, и велики број странаца и научењака.

23 априла 1894 године буде постављен капетаном овога племена г. Марко М. Беговић Бандић.

Приреза је за школу купљено ове школске године 6%. Ученика уписано је у почетку школске године у I разреду 22; на испиту изашли 20; у II разреду уписано 46, на испиту изашли 45. Испит је држан 22 јуна 1894 године. Ревизор је био поп Јоко Гојнић. Општи наставни успјех постигнут је *више него врло добир*.

Овијем је завршена ова школска година.

1894 и 5-та школска година.

И ове године буде остављен за учитеља у овој школи као и прошле двије В. Пејовић. Редовна школска предавања почета су ове школске године 1 октобра.

Први родитељски скуп држат је 2 октобра. Присутних лица било је (осим ђака) 112. На овом скупу говорене су пригодне бесједе о искоренивању неких рђавих обичаја, а послушности млађих према старијима.

И на овом, као и на другим скуповима, читан је и објашњиван неки дио школског закона. Други родитељски скуп држан је 29 јануара 1895 године. На овом је скупу било највише од досадашњих скупова присутних лица. На скупу је учитељ држао говор о моралном домаћем васпитању; о љубави и слози главара и народа; о посјећању цркве и др.*) На овом скупу читане су ђачке класе и одсуства за први течај. Ђаци су приказивали (представљали) један одломак из „Шћепана Малог“ дјејство друго.

Ове 1895 године приложи Михаил (Шкоро, овако су га звали) Крпетић Радуловић 408 фиор. а. вр. на грађење моста на Ситници, на мјесту зватом „Широки брод“; те уз ови, као од сељака човјека доста богати прилог, приложише остали Радуловићи и Боздановићи, по нешто прилога, те се на горереченом мјесту, исто године подигне доста лијепо мост. Овај гореречени вриједни старац, који је својим прилогом дао повода и другима приложницима да се овај мост подигне па не само због тога, него и због других у животу стечених заслуга заслужује блаженога спомена.

Испит је држан 12 јуна 1895 године. Ревизор је био г. Павле Поповић професор цетињске Гимназије и Богословије. Ђака је уписано у почетку школске године у II разреду 20, а у III раз. 36, на испиту их је, због болијести фруса, која се баш испред испита појавила, много изостало. Општи наставни успјех постигнут је ове године *скоро врло-добар*.

Овијем се завршује ова школска година.

*) Ове бесједе налазе се тачно, од ријечи до ријечи написате, на крају овога зборника.

BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
—*— CRNOJEVIĆ

С Т А Р И Н Е

ПИСМО ГОСПОДАРА ВЛАДИКЕ ПЕТРА II ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОША ПОСЛАТО МОСКОВСКОМ УНИВЕРСИТЕТУ У МОСКВИ. *)

Благодарю Москву за внимание, за то, что она вспомнила о своемъ искреннемъ поклоникѣ, обитающемъ на краю славянскаго міра. О! сколь Москва восхищаетъ меня! Москва — священная скрипль великаго народа, въ которой воспитывается завѣтъ нашего величія! Москва — колыбель Донѣкаго, Иоанна Великаго, Пожарскаго и Романовыхъ! Москва — матъ

*) Ово сам писмо добио од покојног Ђорџа Срдића у Котору, а он га је с ориџинала пренисао по доброту секретара владичина *Димитрије Милаковића*. Из овог се писма виђети може велика приврженост црногорскијех господара према братској Русији. Славни господар владика Петар II, као највећи Србин цијенећи љубав и оданост велике Русије према Црној Гори, следујући традицијама својих предшаственика као завјетноме аманету, написао је *излив своје душе* према мајци словенске величине — Москви, а ми га у пријеводу на руском језику у „Провјети“ доносимо.

царей, начало величія Славянскаго! Москва — святой оltарь православія и Славянства! Москва, которая великодушнымъ всеожжеіемъ своимъ показала свѣту имя славянское — Непокосимая скала, о которую величіе запада Европы сокрушилось!

Какъ усладительно вниманіе Москвы для души пылающей, пламенемъ величія и гордости славянской! Я — ея преданный сынъ; я ея поклонникъ, я — вѣрный поклонникъ блистательной скалы родного племени! Москва — душа души моей, и сладостное сновидѣніе, исполненное святыми, великими надеждами! — Судьба моя не согласна съ моимъ намѣреніемъ: я Москвы не видалъ и, можетъ быть, не увижу; но она у меня всегда передъ глазами. То вижу ее возрождающуюся изъ пепла, то вижу священный Кремль, святую обитель царей, сіяющій златыми глазами храмъ, какъ державный вѣнецъ царицы славянскаго міра! Вотъ единственный кругъ въ мірѣ, гдѣ душа Черногорца можетъ торжествовать и открывать свое прямое чистосердечіе по чувству одноплеменности!

Вниманіе Москвы неопѣненно для начальника горети народа, обреченнаго рокомъ на испытаніе, на жертву за православіе, и за честь имени — народа въ продолженіе четырехъ вѣковъ тѣснимаго и истребляемаго государствами иноплемными, сохранившаго бытіе свое только вѣрою и честію имени, и дожившаго до блаженной эпохи, когда царь и мать величія славянскаго Всеслава А немъ — народа, надъ которымъ ломались громаы всѣхъ европейскихъ странъ, вѣрою и любовью противу котораго злобный голосъ невѣрныхъ и иноплемныхъ всегда гремѣлъ и гремѣть хуленіемъ. Для владыки гордо страждущаго за честь племени, вниманіе Москвы спасительно, какъ для сироты утѣшеніе родныхъ. Москва — единственная моя святыня, которой я жадно и усердно поклоняюсь...

О, если бы я могъ все мои чувствованія къ Москвѣ передать бумагѣ!

Вѣна, 17. Генваря 1847 г.

Владыка Черногорскій
Петръ Петровичъ-Нѣгошъ.

Приобщіо Ф. Радичевичъ.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К .

† Милош Јовановић, свештеник Ровачки. У суботу 15 новембра преселно се у вѣчност свештеник Ровачки Милош Јовановић у 38 години свога живота. Покојник се родно у Ровчима 1858 године од свештеничке породице Основну школу свршио је у манастиру Морачи, а Богословију

на Цетињу прије потоњег рата. Како у основној школи тако и у богословији успијевао је са одликом. За ђакона и за свештеника рукоположен је од блаженопочившег Митрополита Илариона на Цетињу.

Млади свештеник одликоваше се вавредном бистрином ума и бијаше необично трудољубив. Његовоме трудољубљу живи је свједок благољепије његове парохилне цркве на Ђећима, а особито дивни звоник, који је његовијем заузимањем ограђен. — Његовијем заузимањем отворена је први пут у Ровциња школа 1885 године, које је он био учитељ 3 године, и пошто племе није имало ограђену школу, он ју је у својој кући држао и то без да је од племена икакве накнаде тражио. Узрок затварања те школе није ми познат, али знам, да је највише труда и заузимања око нове ограђене школе у Ровцима унаогао пок. поп Милош; али крета судбина не даде му, да ју види потпуно довршену.

Глас о смрти младога свештеника одмах се разумио по цијелој нахији. те се одмах слегао велики народ и пет свештеника са протојерејем госп. Новицом Симовићем на челу. У неђељу 17 петог, пренесено је покојничково тијело од његове куће у пратњи пет свештеника и учитеља Ровачкога са више од 80 ученика и многобројним народом пред цркву на Ђећима. Народ ровачки занета је посвједочно својим присуством, кога је изгубио, јер од зоре до самога мрака народ је непрекидно врвио да присуствује погребу свога вриједнога свештеника.

Послије подне у 4 сата сахрањено је тијело покојничково код цркве у гробљу његових предака — свештенике. Кад је тијело спуштено у гроб, изговорио је учитељ морачки (С. Зарија) дивни говор, у којему је у потанкостима описат живот покојнички, али ради опширности нијесам га могао овдје привести.

Покојник је оставио нагом сесе жену и четворо дјеце, од којијем му старији син походи Гимназију на Цетињу. Така му црна земља, којој је био сав свој живот посветио!

Богдан Т. Меденица.

Д-р. Симеон Мајсторовић, јерођакон манастира Гомирја, у Лушцињској цркви дне 2 (14) децембра о. г. у зору у 32-ој години млађаног живота свог преминуо.

Вјечни му покој и спомен међу нама!

Иншталација дабробосанског митрополита Николе Мандића обављена је у неђељу по одређеном распореду на најљепши начин. Краљева комесара барона Апела, по кога су у конак отишла три члана општинске и три свештеника, допратио је вод хусара до цркве, гдје је стајао упарађен батаљон војника. На црквеним вратима дочекали су комесара митрополити Никола и Серафим са свештенством. Пошто је прије одслужена свечана служба божја, код које је пјевала „Слога“, прочитао је један чиновник цркено писмо, комесар метнуо је на главу кљобук, кога више није ни скидао, звона су зазвонила, музика засвирала, војска загуцала, а са града загрмјели топови. Онда је комесар држао кратак говор на српском језику, митрополит примио декрет, отишао пред иконе, одакле се захвалио, а комесар оставио цркву, да га касније оба митрополита посјете. Послије је митрополит Мандић примио комесара у свом двору, ђенералитет, преставнике општина и т. д.

(Вриједни П. С. Иванчевић, јеромонах из Јајце, послао нам је опширан извјештај о горњем, али га не могосмо у цијелости штампати због скућеног простора. У.

Приложници. *Марко Радов Врбица* из Његуша, приложи једну кационицу од кинеског сребра храму успенија пресвете Богородице у саборној цркви на Његушима.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК.

Из Богословско-Учитељске Школе. Ради практичног вјешбања у црквенијем проповиједима, ученици најстаријег разреда, обично у присуству Његовог Високопреосвештенства Г. Митрополита Митрофана, држе редовно сваке недјеље у школи, иза катедре, беседе на теме, које им наставник омититачке означи. — У исто вријеме настаје полемика између бесеједника и одређеног му за то супарника — критичара.

До сада су говорили шљедећи ученици:

О. Ник. Симоновић, на тему „О љубави према непријатељима“;
 Поповић Војин „О милостињи“;
 Кажич Томо „О вјери“;
 Поповић Ђорђе „О сиротама и удовицама“;
 Пејовић Филип „О љубави према ближињему“;
 Кривокапић Раде „Беседа на Божић“;
 Миличковић Лука „О страху Божијему“;
 Лопичић Стево „О послу“.

Учитељска школа у Србији. — Једина учитељска школа у Србији, која је скоро од постанка свога била у престоници Србије, у Биограду, премјештена је, указом од 2 августа о. г. у Алексинац, знатно историјско мјесто из рата за ослобођење 1876 год. Алексиначка општина сазидала је лијепо и екупоцијено двоспратно здање за своје основне школе мушке и женске, па, кад је ове године било готово, она га је понудила за Учитељску Школу, на што је пристао и Министар просвјете. И тако је учитељска школа пресељена у Алексинац почетком октобра о. г., а 2. истог мјесеца било је свечано отварање школе и освећење нове зграде. На свечаности био је дошао и Министар просвјете из Биограда. Сјутрадан отпочет је рад у школи. Ове године је учење у учит. школи, по други пут, проширено од три на четири године. За сада још нема IV. разреда, те неће ове шк. год. бити ни учитељског испита, већ ће тога бити од идуће 1897/8 школ. године. Ове године је уписано у I. р. 42 у II. р. 33, а у III. разр. 26 — свега 111 ученика. Идуће године ће цјелокупна, четвороразредна ова школа имати око 150 ученика. Ове године је требало, према законском наређењу, које је прољетом скупштина донијела, отворити и нову учитељску женску школу, али то није још учињено, што се чека на израду новог буџета државног, у који треба тек да уђе цифра за њено издржавање. За сада задатак женске учитељске школе врши виша женска школа у Биограду и Крагујевцу, у којима се у најстарија два разреда изучавају: педагогика са

психологијом и логиком и методика са практичним радом у основној школи. Кад се подигне женска учитељска школа, ове двије више женске школе изгубиће право на спремање учитељица „Васпитач.“

Женска гимназија. У Будим-Пешти отворена је 3 октобра ове год. прва мађарска женска гимназија.

У Њемачкој је отворена прошле године.

Као што се види, Западна Јевропа у многоме је почела заостајати иза Истоце, на име иза Русије, јер у Русији одавно постоје женске гимназије и реалне и класичне.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Изишла је из штампе нова књига: **Правила православне цркве** с тумачењима. Радња Никодима, епископа далматинског. II књига. Нови Сад, 1896.

Прва књига ове радње преосв. Никодима изишла је прошле године. Овом II. књигом довршена је радња, — и сада постоје на српскоме језику а са односним тумачењима сва правила (канони) православне цркве: основна и допунибена (свега 921 правило).

Према практичној циљеви ове радње, и да би се могла имати пред очима потпуна слика свега, брзи се у свима канонима и у тумачењима и њиховима говори, напечатан је на крају ове II. књиге — подробни азбучни преглед свију предмета и лица, о којима се у обје књиге спомиње.

Обје ове књиге изишле су у издању књижаре А. Пајевића у Новом Саду. I књига има X, 645 стр., а II. књига има VI, 569 стр. вел. 8°. Цијена је I. књизи 8 круна, а II. књизи 7 круна. Књиге се ове могу добити или у поменутој издавачкој књижари у Новом Саду, или у Задру у канцеларији епис. консисторије; Књижари и други, који поруче најмање 10 комада, добиће 25% попушта. Поједини примјерци разаслаће се о нашем трошку, кад нам се новац унапријед пошаље. Нарудбине ваља слати издавачкој књижарници А. Пајевића у Новом Саду.

Изашло је из штампе: **Православно српско црквено пјеније** по старом карловачком начину за мјешовит лик удесио *Тихомир Остојић*. Друго прерађено и попуњено издање.

Колико је ово дјело попуњено може се видјети по томе; што у првом издању бјеше 88 комада а у овом има 155. Главни наслови су ово: *Служба св. Јована Златоустог. Умешци о празницима. Умешци о служби св. Василија. На архидјерејској служби. Пребесовећена служба. На јушерењу и вечерњу. На призивању и благодаренју. На погребу.* Све пјесме су ту које кор у тим приликама поје. У додатку су још *Глас господен* и остале духовске стихире. Да би љубитељи нашег црквеног појања добили појма шта има у овом дјелу, наводимо, да има 3 Алилуја, 13 Достојних и свих 16 ирмоса, 7 Херувика (са Вечери твојеја, Да молчит и Ниње сили), 11 причасних, велико Свјат и Свјете тихи, сви тропари и кондаци празнични,

светосавска пјесма и т. д. Г. г. Свештеници, учитељи, богослови и пјевци моћи ће употребити сопран као ручну књигу, с тога ће се сопран продавати и за себе. Уза сваки глас додато је кратко правило црквено за ликовоју и пјеваче.

Цијена: Сопран сам за себе 1 ф. и 50 н. алт 1 ф. и 25 н. тенор 1 ф. и 50 н. бас 1 ф. и 25 н. Сва четир глас кад се заједно купе стоје 5 ф. *Може се купити само код управе Српске Вел. Гимназије у Н. Саду*

„ДУШЕПОЛЕЗНОЕ ЧТЕНІЕ“

ВЪ 1897 ГОДУ.

Изданіе журнала „Душеполезное Чтеніе“ въ 1897 году, тридцать восьмомъ съ начала его изданія, будетъ продолжаться на прежнихъ основаніяхъ. При благословеніи высокопреосвященнѣйшаго Сергія, митрополита Московскаго и преосвященнѣйшаго Виссаріона, епископа Костромскаго и Галичскаго, несшаго труды по редакціи „Душеполезнаго Чтенія“ ровно тридцать лѣтъ, и при его полномъ и постоянномъ содѣйствіи, новая редакція и въ слѣдующемъ (теперь уже восьмомъ) году будетъ продолжать то же святое дѣло — служить духовному и нравственному наставленію христіанъ, удовлетворять потребности назидательнаго и понятнаго духовнаго чтенія.

Въ составъ журнала входятъ:

1) Труды, относящіяся къ изученію Св. Писанія. 2) Статьи вѣручительнаго и правоучительнаго содержанія, съ обращеніемъ особеннаго вниманія на современныя (св. Тетя Ав.) въ общественной и частной жизни. 3) Церковно-историческіе рассказы, на основаніи первоисточниковъ и исторически авторитетныхъ памятниковъ. 4) Воспоминанія о лицахъ замѣчательныхъ по заслугамъ для Церкви и по духовно-нравственной жизни. 5) Статьи, относящіяся къ православному Богослуженію. 6) Общепонятное и духовно-поучительное изложеніе свѣдѣній изъ наукъ естественныхъ. 7) Слова, поученія, „Цвѣты съ Луга Духовнаго“ и вѣбогослужебныя чтенія, отличающіяся особенною назидательностію. 8) Описаніе путешествій къ святымъ мѣстамъ. 9) Свѣдѣнія и сужденія о расколѣ. 10) По возможности документальныя и въ то же время понятныя свѣдѣнія о западныхъ исповѣданіяхъ: римско-католическомъ, лютеранскомъ, реформатскомъ и другихъ сектахъ и разборъ ихъ ученій и обрядовъ. По тому самому, что редакторъ журнала долгое время преподавалъ о западныхъ исповѣданіяхъ въ Московской Академіи и три раза отправлялся за-границу, чтобы лучше ознакомиться съ ними на мѣстѣ, — па этотъ отдѣлъ обращено его особенное вниманіе и матеріала имѣется очень много. 11) Имѣющія руководственное для пастырей и мірянъ значеніе резолюціи, мнѣнія, донесенія и письма Моск. митрополита Филарета. 12) Разныя извѣстія и замѣтки.

Въ дополненіе къ этой основной программѣ, за послѣднее время въ нашемъ журналѣ обращено особенное вниманіе на выдающееся служеніе въ Бозѣ почившихъ оптинскаго „старца“ іеросхимонаха отца Амвросія и преосвященнаго Теофана-затворника. Редакція Душеполезнаго Чтенія полагаетъ, что ихъ жизнь, письма и „статьи“ представляютъ вполне авторитетное и самое удобопонятное чтеніе для всѣхъ званій и состояній по всей православной Россіи — чтеніе не праздное и тщетное, а отвѣча-

ющее на самые насущные и жизненные вопросы и на всевозможные случаи, по поводу которых русскій народъ обращался и къ „Батюшкѣ Амвросію“, и къ преосвященному Теофану-затворнику за тысячи верстъ и со всѣхъ концовъ Россіи. И это не наше только личное мнѣніе. Оно становится всеобщимъ. Руководство для Сельскихъ Пастырей въ № 3 своего Богословскаго Библиографическаго Листка о Письмахъ преосвященнаго Теофана, печатающихся въ Душеполезномъ Читеніи, даетъ слѣдующій отзывъ: „Содержаніе ихъ самое разнообразное: здѣсь идетъ рѣчь и о самыхъ обыденныхъ предметахъ и явленіяхъ жизни человѣческой, и о предметахъ высшаго христіанскаго благочестія, и о вѣрѣ, и о знаніи... Строки, писанныя рукою великаго подвижника, драгоценны... Находясь въ затворѣ, вдали отъ міра, преосвященный Теофанъ не переставалъ до конца дней своей жизни быть истиннымъ руководителемъ всѣхъ, кто къ нему обращался. А теперь и изъ гроба онъ продолжаетъ быть такимъ же смиреннымъ и мудрымъ учителемъ всѣхъ, искрено ищущихъ своего спасенія и ревнующихъ о правой жизни“... Подобнымъ же образомъ отзывается журналъ и о письмахъ о. Амвросія: „Глубоко назидательный характеръ имѣютъ и Письма Оптинскаго старца іеросхимонаха отца Амвросія, печатающіяся въ Душеполезномъ Читеніи“...

Въ нашемъ же журналѣ печатаются 1) „Бесѣды“ нынѣшняго свѣтлѣйшаго патріарха Вселенскаго Апостола VII (Цацоевъ), переводимыя съ греческаго для нашего журнала, съ дозволенія Его Святѣйшества, даннаго только протоіереемъ нашей Русской посольской церкви въ Константинополь Александру Андреевичу Уроки благодатной жизни по руководству отца Іоанна Кронштадскаго. 3) Очерки изъ „Исторіи пустынныхъ отцевъ“, составляющіе прекрасное дополнение къ „Цвѣтамъ съ Луга Духовнаго“ и 4) „Врачевство духовно-лѣтъ міра собираемое“ преосвященнаго Геремі-отшельника — общедоступности и назидательности произведеніе однородное съ лучшими письмами преосвященнаго Теофана и о. Амвросія.

По примѣру прошлыхъ лѣтъ и въ 1897 году въ „Душеполезномъ Читеніи“ нѣкоторыя статьи будутъ иллюстрироваться соответственными рисунками особенно съ работъ нашего знаменитаго художника В. М. Васнецова изъ новаго Владимірскаго собора въ Кіевѣ.

Для лицъ, еще незнакомыхъ съ журналомъ „Душеполезное Читеніе“ и нуждающихся во вѣншемъ свидѣтельствѣ о журналѣ, достаточно при-совокупить, что извѣстный всей Россіи преосвященный Теофанъ, — докторъ Богословія и затворникъ, на обращенный къ нему вопросъ о выборѣ чтенія, писалъ: „Для чтенія выпишите журналъ „Душеполезное Читеніе.“ Очень пригодный журналъ и дешевый—4 р. съ пересылкой.“ И въ другомъ мѣстѣ онъ же пишетъ: „Душеполезное Читеніе“ я получаю. Это единственный журналъ, гдѣ статьи не отуманиваются мудрowanіями... И еще: „Мужъ вашъ сдѣлалъ вамъ подарокъ не наилучшій... Лучше всѣхъ... „Руководство для Сельскихъ Пастырей, въ своемъ мартовскомъ обзорѣнн духовныхъ журналовъ, поименовалъ болѣе двадцати статей изъ „Душеполезнаго Читенія“, которыя оно рекомендуетъ особенному вниманію своихъ читателей, замѣчаетъ, что „всѣ указанныя статьи и многія другія тѣмъ отличаются въ ряду подобныхъ имъ, что, во-первыхъ, принаровлены къ извѣстному опредѣленному дню и событію, во-вторыхъ, отличаются общедоступностью

и, въ-гдетьихъ, назидательностию⁴. Иныя статьи—общаго характера, „имѣющія значеніе для всякаго образованнаго человѣка.“ И въ Русскомъ Словѣ № 240) читаемъ: „Душеполезное Чтеніе богато, какъ и всегда, статьями популярными и правдоучительными, которыя вѣтъ читаются легко и съ интересомъ. Большую цѣнность представляютъ печатающіяся здѣсь письма пресвященнаго Теофана-Затворника и Амвросія Оптинскаго, этихъ двухъ великихъ знатоковъ души и учителей христіанской мудрости. Въ этихъ письмахъ и поученіяхъ заключается цѣлая система христіанской философіи.“ Редакція Троицкихъ Листковъ съ своей стороны присовокупляетъ: „Отъ души совѣтуемъ нашимъ читателямъ выписывать этогъ вѣстину душеполезный журналъ. Это такое чтеніе, которое даетъ пищу уму и сердцу и за которымъ отдыхаетъ душа... Годовая цѣна журнала съ пересылкой за 12 книгъ, въ которыхъ до 2.300 страницъ, только 4 рубля съ пересылкой.“

Адресъ: Москва. Въ редакцію журнала: Душеполезное Чтеніе, при церкви Святителя въ Толмачахъ.

Редактор-издатель заслуж. проф. прот. Димитрій Каспцынъ.

Новъ учительски лист. Новосадски учителя г. г. Мита Ђорђевић, Танасије Костић, Јован Марић, Ђока Милић, Кузман Миловановић и Ђорђе Михаиловић покрену од нове године ерпекки учительски лист „Школски Одјек“. Уредник ће му бити Кузман Миловановић. Лист ће излазити три-пут мјесечно на лијебом табаку и стаће на родину 4 фор. Заиста се одавна осјећа пореба ерпеккогъ учительскогъ листа у Угарској, те се заиста радујемо што се такав лист у Војводини препоручујемо овај лист најтоплије нашимъ учителяма и шкоствима у правима

4. **Јован Дамаскин.** Извод из појема графа А. К. Толстоја. Преијевао поп Лука Поповић, парох панчевачки. (Прештампано из „Српскогъ Сиона“) за год. 1896. Ср. Карловци. Српска манастирска штампарија 1896. Цијена је књизи 3 новч. На 8-мини са 28 страна,

Нова народна литургија. Биоградски листови јављају да је познати умјетник Стево Мокравац компоновао нову народну литургију, у којој је сачувана „она слатка народна мелодија да човјек не зна чему да се више диви: да ли лијено образованој композицији или вјерно сачуваној мелодији“. Та литургија пјевана је први пут у петак на дан св. Николе у биоградској вворекој капели, а у недјељу пјевао ју је пун хор од 80 чланова у саборној цркви, па као да је премица литургији Корнелија Станковића.

Име фонда
1894-96
1894-96